

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання

Форма навчання заочна

(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Г. П. Склад

(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему: «Перспективи післявоєнного розвитку гірськолижного туризму
в регіонах України»*

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Левченко Ілля Валерійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2023

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1 Сутнісні характеристики гірськолижного туризму та чинники його розвитку	5
1.2 Особливості організації та вимоги безпеки в гірськолижному туризмі	13
1.3 Сучасні тенденції розвитку гірськолижного туризму у світі	27
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	40
2.1 Оцінка розвитку гірськолижного туризму в регіонах України у довоєнний час	40
2.2 Аналіз стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму у Львівській області	51
2.3 Розробка гірськолижного туру по Львівській області	60
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Туризм відіграє істотну роль у стимулюванні господарського розвитку і приносить суттєву вигоду регіонам. Розвиток туризму є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування тих чи інших територіальних утворень. Сьогодні гірськолижний туризм став одним з найважливіших соціально-економічних явищ, що впливають на розвиток окремих гірських територій, країн і регіонів. Організація змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення населення сприятиме формуванню у суспільстві нової міри цінностей – якості життя людей не зважаючи на наявність відповідних навичок. Оскільки, зазвичай ірськолижні курорти у багатьох людей асоціюються винятково із професійним лижним спортом, і цей стереотип часто змушує відмовлятися від чудового відпочинку. Насправді курортні населені пункти, де знаходяться гірськолижні вершини, здатні забезпечити масу чудових вражень навіть тим туристам, які бояться підкорювати гірськолижні траси, а саме споглядання дивовижної зимової природи, екскурсійні послуги, гастрономічні ласощі, розмаїття сувенірів на ярмарках тощо. Тому дослідження даного виду туризму і перспектив його організації в межах окремих регіонів України є актуальним і потребує дослідження.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо перспектив післявоєнного розвитку гірськолижного туризму в регіонах України.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- визначити сутнісні характеристики гірськолижного туризму та чинники його розвитку;
- охарактеризувати особливості організації та вимоги безпеки
- в гірськолижному туризмі;
- дослідити сучасні тенденції розвитку гірськолижного туризму у

світі;

- здійснити оцінку розвитку гірськолижного туризму в регіонах України у довоєнний час;
- здійснити аналіз стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму у Львівській області;
- розробити гірськолижний тур по Львівській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку гірськолижного туризму в регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти дослідження розвитку гірськолижного туризму України, зокрема у Львівській області.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: морфологічного аналізу, системного аналізу, критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали Закони України, Кодекси України, Постанови Уряду, Кабінету міністрів України й інші правові акти, інформація Державного комітету статистики України, наукові статті, монографії, а також матеріали мережі Інтернет.

Основні положення та результати кваліфікаційної роботи представлені на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2023» (м. Полтава, 15 березня 2023 р.), який проводився у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Галузю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств туристичної сфери України. Проведений у роботі аналіз основних факторів впливу на стан та розвиток туристичної діяльності на рівні регіону, їх систематизація та визначення основних напрямів розвитку підприємницької діяльності в галузі туризму в Україні та у Львівській області.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутнісні характеристики гірськолижного туризму та чинники його розвитку

Лижний туризм (гірськолижний туризм) – різновид спортивного туризму, що передбачає рух на лижних засобах пересування. Лижний туризм різноманітний: це і одноденні прогулянки по готових лижнях, і недільні переходи по засніжених цілих лісах, це і багатоденні автономні походи, складні експедиції в горах або в Антарктиді чи Арктиці, скі-тури (позатрасове катання) на гірських схилах без підйомників і гірськолижних курортів, сноубординг, сендбординг, гелі-скіінг.

Лижі – древній винахід людини, призначений для подолання снігових просторів. У старих туристських довідниках можна знайти детальний опис сибірських голиць, індіанських лиж гуронського типу, лиж «пікерель», чукотських «воронячих лапок» тощо. Проте всі ці традиційні снігоступи є скоріше екзотикою, сучасні лижі за асортиментом поділяються на бігові, прогулянкові, туристські, слаломні, стрибкові, мисливські (раніше їх називали «лісові»). За матеріалом на: дерев'яні, пластикові, дерев'яно-пластикові, з металевою окантовкою. Є п'ять основних типів пересування на лижах, що призначені для різних цілей:

- перегони на лижах (англ. Race skis);
- перегони на карвінгових лижах (англ. Race carving skis);
- фрірайд лижі (англ. Freeride skis);
- аматорські лижі (англ. Amateur skis);
- спеціальні види лиж (англ. Special purpose skis).

Різновидом лижного туризму сьогодні став гелі-скіінг, коли лижники

стрибають з вертольота, який піднімає сміливців на вершину високої гори, з висоти вони оцінюють складність траси й заздалегідь можуть продумати маршрут спуску [80].

Гірськолижний туризм – різновид активної рекреації, спуск з гір природними сніжними схилами або спеціально підготовленими трасами на лижах. На відміну від гірськолижного спорту в гірськолижному туризмі час спуску не фіксується. Найбільш придатними для гірськолижного туризму вважаються пологі схили протяжністю від декількох сотень м до кількох км з ухилом до 25°, покриті шаром снігу товщиною не менше 30 см. Для підйому до початкових (верхніх) точок спусків туристи-гірськолижники користуються буксирувальними (бугельними) підйомниками (витягами) або підвісними канатними дорогами [30].

Гірськолижник – особа, що пересувається по гірськолижній трасі за допомогою гірськолижного спорядження (гірських лиж, сноубордів).

Гірськолижник-початківець – особа, що не має навиків пересування за допомогою гірськолижного спорядження.

Висота снігового покриву – відстань, виміряна по перпендикуляру до поверхні схилу в поздовжньому напрямку від поверхні ґрунту до поверхні втрамбованого снігового покриву [61].

Гірськолижний туризм – різновид гірського туризму, спуск з гір по природним сніжних схилах або спеціально підготовлених трасах на лижах. На відміну від гірськолижного спорту в гірськолижному туризмі час спуску не фіксується.

До гірськолижного туризму відносять також гірські походи, в яких основним засобом пересування слугують гірські лижі. Такі походи вимагають від туристів певних навичок і технічної підготовки в проходженні як гірських, так і лижних маршрутів.

У гори приїжджають відпочити і спробувати себе на лижах люди різних професій, віку та підготовки. Для них побудовані канатні дороги і траси

спусків різної складності. Навчанням гірськолижній техніці займаються інструктори туристських баз і готелів.

Даний вид туризму має цілий ряд особливостей, що відрізняють його від інших видів. По-перше, це особливості засобів розміщення в гірськолижному туризмі. Розміщення передбачено в спеціалізованих готелях типу гірських шале, архітектурно вписаних в навколишній пейзаж і розташованих поблизу гірськолижних трас. По-друге, поблизу готелів повинно бути обов'язково наявність підйомників. Підйомники діляться на кілька типів: бугельні, крісельні, кабіна, гондольні. Готелі розташовані поблизу гірськолижних трас. Ще однією з особливостей гірськолижних комплексів є протяжність трас. За ступенем складності траси діляться на зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі велику роль у вартісному відношенні грає асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокат спорядження, ski pass.

Гірськолижна траса – технічна споруда, що представляє собою спеціально підготовлену ділянку з певним профілем, відповідає вимогам як гірськолижного спорту, так і масового катання, і забезпечує можливість безпечного катання на гірських лижах та сноубордах.

Канатні буксирні пристрої – підймальна споруда, призначена для транспортування лижників схилами гір вгору, що стоять на лижах або сноубордах, з нижньої відмітки гірськолижної траси на верхню на перепад висоти по схилу зі сніговим або синтетичним покриттям за допомогою буксирних пристроїв, закріплених на тяговому канаті;

Канатна дорога – установка для перевезення пасажирів у підвісних вагонах і кріслах по натягнутому між кінцевими станціями і проміжними опорами канату, яка складається із споруд, вузлів та пристроїв безпеки [61].

Також особливістю гірськолижного туризму є те, що він відноситься до видів спорту підвищеної небезпеки, і туристам потрібна спеціальна страхівка від нещасного випадку і втрати дорогого спорядження. Багато в чому питання

безпеки вирішуються на гірськолижних курортах. Готуються траси, створюються спеціальні школи для дітей та дорослих, де вчать початківців лижників, самих лижників інформують про небезпеки на трасі, в постійній готовності знаходяться служби порятунку.

Сучасний гірськолижний центр включає готельні комплекси, систему маятникових, канатно-крісельних і буксирувальних доріг-підйомників, траси спусків різної протяжності і складності, навчальні схили, службу трас і контрольно-рятувальну службу, спортивні організації та споруди, магазини, пункти прокату спортивного спорядження, гірськолижні школи.

Для розвитку гірськолижного туризму велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури - водо-, енерго- і газопостачання в складні гірські райони, розвиненою дорожньої системи, гірськолижних підйомників та іншого устаткування, інформаційних комунікацій.

Гірськолижний курорт (комплекс) – це територія в гірському районі, облаштована для активного відпочинку і спорту, як правило, гірськими, зимовими видами спорту: заняттям гірськими лижами, сноубордом, альпінізмом, гірським туризмом і т. п. Основні центри розвитку гірськолижного туризму сконцентровані в зоні гір.

На думку дослідників до чинників розвитку туризму, і гірськолижного зокрема, відносять наступні.

1. Фізико-географічні чинники, де особливе місце посідають ландшафтні ресурси та кліматичні умови, які здебільшого і визначають туристично-рекреаційне використання території, впливають на формування та розвиток туристичного господарства, вибір району відпочинку і подорожі. Виокремлення ландшафтних ресурсів туризму вимагає вивчення фізико-географічної характеристики території, передусім характеру рельєфу, здатності гідромережі для використання їх із рекреаційною метою, а мінеральних вод і грязей - для лікувально-оздоровчих цілей.

Як наголошують дослідники, у рельєфі значну увагу приділяють гірській

місцевості. Адже мальовничі пейзажі, цілюще повітря, можливість займатися гірськолижним туризмом, альпінізмом й іншими видами активного відпочинку широко використовують у багатьох країнах світу. Так, Альпи стали місцем для розвитку гірського туризму і створення найпопулярніших у світі туристичних центрів Австрії, Швейцарії, альпійських районів Італії, Франції та Німеччини. Карпати за привабливістю майже не поступаються гірській системі Альп, їхню красу та природні властивості здавна експлуатують туристи Польщі, Словаччини, України, Румунії. Гірський рельєф сприяє розвитку активних видів відпочинку і спорту. Долини, улоговини, схили та вершини гір, стрімкі гірські потоки, цілющі джерела, повноводні озера й озерця, навіть штучні водойми – все це сприяє прокладанню гірсько-пішохідних та лижних маршрутів різних категорій складності, розвитку відпочинково-оздоровчих центрів світового значення. У Карпатській гірській системі зимовий період року найпривабливіший для любителів гірських лиж. Таким прикладом може бути сучасний туристичний комплекс «Буковель», розташований в Івано-Франківській області. Серед інших районів світу добре розвиваються гірськолижні центри в Північноамериканських Кордильєрах, Скельних Горах, на Кавказі, в Центральній-Азійському гірському масиві, Північній Японії тощо.

Важливим чинником розвитку гірськолижного туризму залишаються кліматичні умови. Його складові – температурний і вітровий режим, кількість опадів – можуть бути визначальними під час розміщення відпочинково-оздоровчих об'єктів, формування туристичних центрів та створення необхідної інфраструктури. Кліматичне тло території значно пов'язане з характером рельєфу. Наприклад, у гірських районах контрастна і часто мінлива погода дуже залежить від висоти над рівнем моря, крутизни і місця розташування схилу, рівня закритості горизонту і под. Неврахування цих особливостей та інших природно-географічних чинників може спричинити нерациональне розміщення туристично-рекреаційного об'єкта, зниження його

привабливості, а відтак економічну недоцільність експлуатації. Отже, клімат належить до найважливіших чинників, який може визначати туристично-рекреаційну спеціалізацію території [34].

2. Суспільно-географічні чинники – це економіко-географічне розташування, стан соціально-економічного розвитку території, наявність населення і трудових ресурсів, розвиток дотичних до туризму галузей матеріального виробництва та розвиток інфраструктури. Для розвитку туризму важливе значення має економіко-географічне положення, тобто сприятливе розташування країни, регіону по відношенню до моря, гірських і лісових масивів, транспортних магістралей і, безперечно, – до основних потоків відпочиваючих. Адже саме такі чинники впливають на формування туристичного ринку. Наприклад, географічне положення – центральне розташування в Європі альпійських мальовничих гір, долин і озер, засніжених вершин Швейцарії, Французьких, Італійських, Австрійських Альп також здавна приваблюють відпочиваючих.

3. Соціально-економічний стан країни може мати вирішальне значення для розвитку туризму. Це добре простежуємо на прикладі країн, які постачають туристів, і країн, які їх приймають.

Країни та регіони, котрі постачають туристів і є центрами формування міжнародних туристичних потоків, характерні високим рівнем розвитку економіки, високим життєвим рівнем, наявністю вільного часу, що сприяє більшості їх населення подорожувати екзотичними країнами. До них належить низка країн Європейського Союзу – Німеччина, Велика Британія, Франція, країни Бенілюксу, а також США, Канада, Японія та ін. Суспільні відносини у високорозвинутих країнах світу в останні десятиріччя склалися так, що в структурі часопроведення відбулися зміщення від суспільств робочого часу до суспільств вільного часу, в якому виявлено значно більший інтерес до пізнання духовних цінностей та культури інших народів, ніж до зайвого накопичення матеріальних благ.

Країни та регіони, котрі приймають туристів зазвичай володіють високим сервісним потенціалом. їхня економіка підпорядкована забезпеченню надійного рівня обслуговування у центрах розміщення туристів, на засобах їх доставки та підприємствах харчування і розваг. Такий рівень сервісного обслуговування притаманний і тим європейським країнам, які за економічним розвитком дещо поступаються найрозвинутішим країнам – Іспанії, Греції, Португалії. Водночас, чимало розвинутих країн є не лише постачальниками, а й відомими країнами, що спеціалізуються на прийманні міжнародних туристів. Це Франція, США, Велика Британія, частково Німеччина.

З-поміж розвинутих країн світу вирізняються ще й такі, які значно більше приймають міжнародних туристів, аніж їхніх громадян бере участь у закордонних туристичних поїздках. Це Австрія, Швейцарія, Італія, і, безумовно, карликові країни, наприклад Андора, які є провідними центрами гірськолижного туризму.

4. Важливим елементом інфраструктури, яка безпосередньо впливає на розвиток туризму, є її транспортна система – дорожня мережа, транспортні засоби. Дорожня мережа здебільшого характеризується призначенням, адже завдяки їй здійснюються багатоцільові зв'язки зі забезпечення не лише туристично-рекреаційних потреб, а й потреб інших галузей економіки. З метою комплексного соціального-економічного розвитку туристично-рекреаційних територій, зокрема перспективних його центрів, доцільно провадити будівництво нових автомобільних доріг або здійснювати реконструкції існуючих, розширювати мережу підприємств з обслуговування автотранспорту (сучасних автовокзалів, станцій технічного обслуговування, автозаправочних станцій та ін.) [34].

Менший вплив на розвиток гірськолижного туризму зважаючи на його спортивно-оздоровчий та екстремальних характер мають Історико-культурні чинники. Однак, історико-культурні пам'ятки, зокрема унікальні, створюють чимало приференцій для розвитку туризму, передусім – міжнародного. У

найвигіднішому становищі перебувають країни, де поєднуються фізико-географічні чинники розвитку та розміщення з наявністю унікальних історико-культурних пам'яток (Італія, Греція, Єгипет, Хорватія, Туреччина, Мексика, Таїланд та ін.).

5. Геополітичні чинники суттєво позначаються на прийнятті рішень із організації міжнародних поїздок. Тут необхідно враховувати політичну ситуацію, її стабільність, відсутність конфліктів, ставлення населення до іноземних туристів, політичну культуру й аж тоді приймати рішення про відвідування цієї чи іншої території, країни, регіону.

Потреби в туризмі безпосередньо пов'язані з багатьма факторами його розвитку. Найголовніші з-поміж них – соціально-економічні, демографічні, соціально-психологічні та природно-географічні.

Результати дослідження науковців підтверджують і те, що в групі соціально-економічних чинників, які формують потребу в туристичних мандрівках, чільне місце посідають реальні доходи (грошові можливості регулюють мету споживання), бюджет вільного часу (необхідна умова реалізації подорожі), рівень освіти, професія і навіть соціальний стан.

Друга група факторів вказує на те, що обсяг туристичних потреб і його динаміка залежать передусім від загальної чисельності населення, тобто демографічної ситуації. І насамперед – від режиму відтворення населення, віку, статі, сімейного стану.

З-поміж соціально-психологічних чинників істотно впливають на особистість потенційного туриста спосіб життя, стереотип поведінки у вільний час, традиції населення, його ментальність.

На формуванні потреб потенційного туриста можуть суттєво позначатися природно-географічні чинники, а саме – стан навколишнього середовища та місце проживання. За умов інтенсифікації виробничих процесів, екологічної напруги туристичні послуги повинні охопити і міське, і сільське населення [34].

Отже, гірськолижний туризм – комбінований вид туризму, що включає елементи наступних видів туризму: лікувально-оздоровчого, рекреаційного, спортивного аматорського, екологічного та ін. Гірськолижний туризм великою мірою відповідає сучасним соціально-економічним реаліям. Він є не лише престижним, а й дає змогу цікаво, винахідливо і корисно для здоров'я проводити вільний час. Крім того, віковий і соціальний діапазон цього виду активного відпочинку дуже широкий.

У наступному підрозділі нами будуть розглянуті особливості організації та вимоги безпеки в гірськолижному туризмі.

1.2 Особливості організації та вимоги безпеки в гірськолижному туризмі

Гірськолижний туризм має ряд властивих тільки йому особливостей. Вони витікають із специфічних властивостей послуг, що надаються туристичними підприємствами і організаціями.

Гірськолижному туризму притаманна яскраво виражена сезонність. За створенням турпродукту цей вид туризму відноситься до капіталомістких і трудомістких видів туризму. Серед різних видів активного відпочинку гірськолижне катання найбільше залежить від природних умов. Першорядне значення має наявність протягом чотирьох-п'яти місяців у році щільного снігового покриву. Іншими факторами, що зумовлюють зручності і привабливість гірськолижного відпочинку, є: висота місцевості, особливості рельєфу, погодні умови гірськолижного сезону, характер рослинності, відсутність лавинної і селевої небезпеки і, безумовно, різноманітність і унікальність ландшафтів. Дослідження природно-кліматичних умов у гірськолижних районах показало, що найбільш популярні з них розташовані на висоті 1500-1800 м над рівнем моря, характеризуються помірно низькими

температурами (середня температура січня -5°C ... -6°C), тривалим сонячним освітленням (1900-2000 год./рік), великою кількістю снігу (в смузі освоєння до 3 м), розміщенням місць активного відпочинку поза лавинонебезпечними зонами.

Відмінною рисою для організації гірськолижного туризму є наявність розвинутої інфраструктури гірськолижних курортів, до складу якої входить:

- спеціально обладнані траси для гірськолижного спорту і сноуборду;
- гірськолижні підіймачі;
- пункти прокату спортивного спорядження й інвентарю;
- гірськолижні школи;
- готелі й інші місця розміщення для приїжджих;
- заклади харчування;
- майданчики для паркування;
- лікувально-профілактичні заклади (грязе- і водооздоровниці, спа-салони);
- заклади для анімаційно-дозвілєвої діяльності (кінотеатри, дискотеки, боулінг, ігрові центри та ін.);
- підприємства, що надають супутні послуги приїжджим (магазини, заклади з надання побутових послуг, сервісні центри фото- та відеозйомки тощо).

Якщо траси, підіймачі, пункти прокату, гірськолижні школи відносимо до специфічної інфраструктури, бо без неї неможливо займатися гірськолижним спортом, але в інших видах рекреаційної діяльності вона не застосовується, то все інше (засоби розміщення, заклади харчування, паркінги, лікувально-профілактичні та анімаційно-дозвілєві заклади, підприємства з надання супутніх послуг) – до звичайної інфраструктури, адже вона створює комфортні умови для гірськолижних занять і притаманна не тільки такого роду рекреації.

Гірськолижні траси залежно від протяжності і складності поділяються

(відповідно – від найлегших до найскладніших) на: зелені (для початківців, новачків), сині, червоні (для лижників середнього рівня), чорні (для професіоналів, лижників високого рівня). Є також навчальні схили. При плануванні лижної території враховується рівень навичок катання лижників (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Планування лижної території [43]

Рівень навичок катання на лижах	Кут нахилу траси, °	Частка від загальної кількості лижників, %	Кількість лижників, яка перебуває на трасах, лижників/0,4 га	Перепад висот, який лижник долає за годину, м
початківець	10-15	5	22-44	128
новачок	15-25	10	18-26	288
нижче середнього	25-35	20	13-22	385
середній	30-40	30	9-15	513
вище середнього	35-45	20	7-9	577
високий	45-60	10	4-7	673
дуже високий	понад 60	5	4-7	962

Невід’ємною складовою інфраструктури будь-якого гірськолижного курорту є підйомник – технічна споруда в гірській місцевості, призначена для підйому гірськолижників і сноубордистів до місця початку спуску. Розрізняють два основних класи гірськолижних підйомників: повітряні та наземні (рис. 1.2.1).

Кожен тип гірськолижних підйомників має свою специфіку, позитивні та негативні риси.

Важливою складовою гірськолижного курорту є зона підніжжя, де знаходяться засоби розміщення та заклади харчування, автомобільні стоянки, під’їзні шляхи.

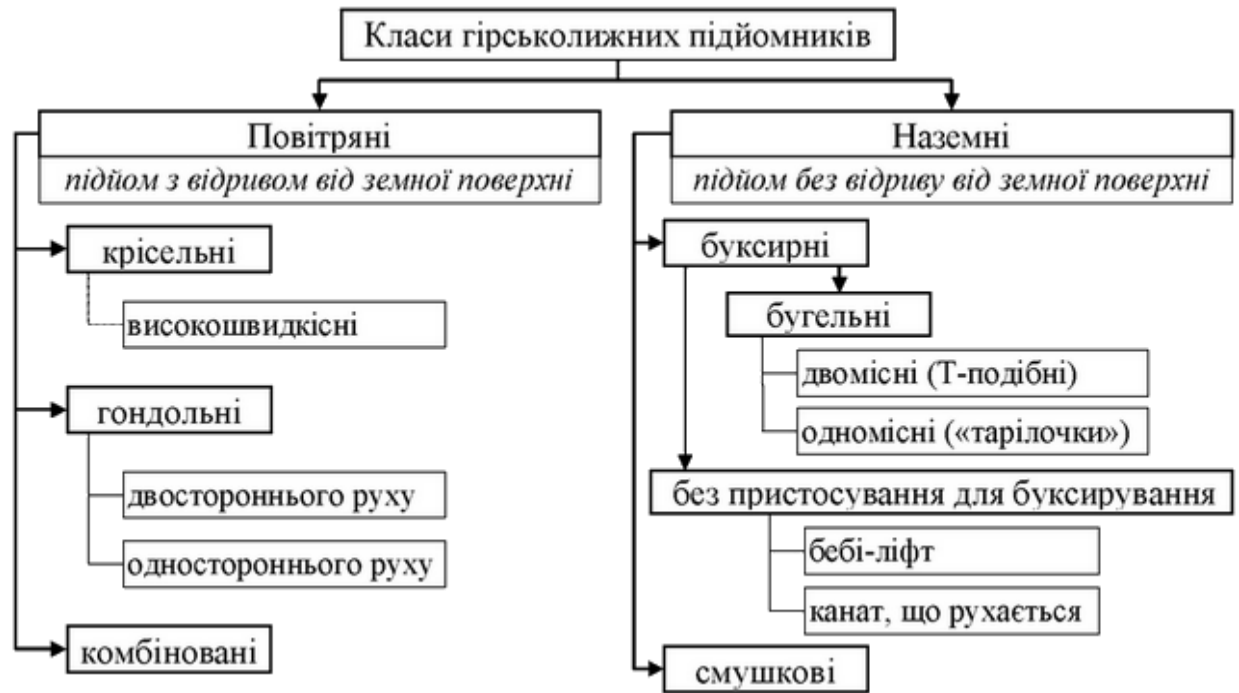

Рис. 1.2.1 Класи та типи гірськолижних підйомників [47]

Розміщення при заняттях гірськолижного туризму передбачено в спеціалізованих готелях типу гірських шале, архітектурно вписаних у навколишній пейзаж. Поблизу готелів обов'язкова наявність підйомників. На гірськолижних курортах представлені різноманітні типи закладів проживання: від готелів та дач до кондомініумів і таймшерів. Кондомініуми були переважаючою формою проживання наприкінці 1960-х та на початку 1970-х рр., але зараз гостей все більше приваблюють сегментовані типи власності, зокрема, однотижневі таймшери і квотершери. Як правило, чим ближче до схилу розташований заклад, тим вища щільність проживання у ньому. Навколо підніжжя гори розташовуються дорогі готелі з високою щільністю проживання, в яких зупиняються на кілька днів. Трохи далі знаходяться готельні заклади і таймшери із середньою щільністю заселення. Висока ціна в цьому випадку платиться за прямий доступ до схилів. Сімейні будиночки частіше розташовуються подалі від цього ядра активності, на схилах з прекрасними краєвидами.

Система закладів харчування повинна бути збалансована відносно

кількості лижників. Це можуть бути як ресторани, так і заклади швидкого харчування. Останні даватимуть можливість швидко поїсти відвідувачам та повертатися на схили. Рівновага між ресторанами та закусочними на горі так само, як і біля підніжжя, одночасно дає лижникам можливість вибору і дозволяє забезпечувати потребу в харчуванні. Кількість посадочних місць є показником обороту клієнтів, який, в свою чергу, дуже залежить від погоди: в холодну, вітряну погоду кількість відвідувачів збільшується.

Чим привабливішою буде територія курорту, тим з більшої відстані до неї будуть їхати туристи. З іншого боку, у міру зростання відстані до клієнтів масштаби і привабливість території курорту повинні теж зростати. Курорти, що в основному приймають лижників, які готові потратити на дорогу 1-2 години і планують кататись протягом дня, орієнтуються на місцевий ринок. Курорти, в основному завантажені по вихідних днях і націлені на регіональний ринок, як правило приймають лижників, готових провести в дорозі до улюблених схилів до пів-дня. Шанувальники курортів, націлених на загальнонаціональний ринок, та міжнародні відвідувачі готові витратити більше, ніж половину дня на дорогу для задоволення своїх рекреаційних потреб [43].

Клієнти катання на гірськолижних трасах можуть прибувати на них:

- 1) особистим автомобілем і/або чартерним автобусом;
- 2) громадським транспортом і/або приміським автобусом;
- 3) на лижах чи пішки від готелів, які розміщені на курорті.

Розташування закладів розміщення на відстані пішого ходу від підйомників значно зменшує потребу в автостоянці, а також в місцях для посадки/висадки пасажирів.

Пропускна здатність під'їзних шляхів визначається швидкістю пересування по них і безпечною дистанцією між транспортними засобами, що, в свою чергу, залежить від кількості смуг руху й їх ширини, величини та ширини узбіччя, характеристик покриття дороги, кутів нахилу і погодних

умов. Легкість доступу до курорту має дуже велике значення для приваблення клієнтів.

Роздрібну торгівлю структуровано подібно до засобів розміщення: лижні крамниці, спеціалізовані магазини розташовані безпосередньо біля схилів, трохи далі – знаходяться заклади, які надають побутові послуги, а ще далі – великі крамниці.

Зона підніжжя повинна містити також пункти прокату, станцію невідкладної допомоги, лижну патрульну службу, лижну школу та ін. Лижний патруль (служба трас) і служба невідкладної допомоги (контрольно-рятувальна служба) повинні бути організовані на кожному гірськолижному курорті. У невідкладній ситуації деякі курорти покладаються на місцеві лікарні після того, як лижний патруль вже надав першу допомогу [43].

Гірськолижний туризм є одним із найпопулярніших видів активного відпочинку у різних регіонах світу. Хоча традиційно цей вид туризму вважається престижним та елітним, насправді він доступний для людей різних вікових та соціальних груп. Водночас, незалежно від індивідуальних особливостей туристів, надзвичайно важливу роль у гірськолижному туризмі відіграє безпека. Загалом, рівень ризику виникнення травм різного ступеня важкості у цьому виді туризму є досить високим і зростає обернено пропорційно до досвіду туриста.

Загалом, варто виділити дві групи проблем безпеки туристів у гірськолижному туризмі:

- 1) пов'язані із наявністю та якістю спорядження та інфраструктури;
- 2) зумовлені станом дотримання туристами вимог безпечної поведінки на трасах.

Щодо першої групи проблем, то, як зазначають науковці [40], задля безпеки туристів на гірськолижних курортах повинні працювати пункти прокату гірськолижного спорядження, дорослі і дитячі лижні школи, групи інструкторів зі сноубордингу та катання на лижах, бригада професійних

рятувальників. Із урахуванням того, що спорядження для гірськолижного туризму є досить дорогим та малодоступним для широкого кола туристів, значного поширення набули послуги щодо оренди такого спорядження, які надаються у всіх гірськолижних курортах, а також у багатьох великих містах. Власне, орендоване спорядження часто може стати додатковим фактором небезпеки під час здійснення гірськолижних спусків. Адже, воно не є новим і може уже на момент використання втратити ресурс надійності. Будь-яке орендоване спорядження є незвичним для конкретного туриста і потребує адаптації впродовж певного часу, що також зумовлює зростання ризику травматизму у перший період занять гірськолижним туризмом.

Загальні вимоги щодо організації та безпеки у гірськолижному туризмі визначені Правилами безпеки з улаштування, безпечної експлуатації та утримання гірськолижних трас [61].

По-перше, гірськолижні траси мають наступну класифікацію.

Гірськолижні траси можуть бути самостійними або об'єднаними однією територією в комплекс із визначеними межами, який охоплює гірськолижні траси різного ступеня складності і з різним призначенням, а також інші траси, витяги і канатні дороги для перевезення людей, лижні стежки та маршрути, що забезпечують зв'язок між гірськолижними трасами і ділянками для пересування туристів.

Гірськолижні траси класифікуються за такими категоріями:

«зелена» – для початківців;

«синя» – низького рівня складності;

«червона» – середнього рівня складності;

«чорна» – високого рівня складності.

По-друге, даним наказом визначено основні види небезпеки, небезпечних ситуацій, небезпечних випадків, факторів, що можуть виникнути під час експлуатації гірськолижних трас.

1. Механічні види небезпеки.

2. Механічні види небезпеки, пов'язані зі складовими частинами обладнання, що встановлено на гірськолижній трасі.

3. Електричні види небезпеки, що можуть призвести до травм або смерті, а також до того, що внаслідок фактора несподіваності, викликаного електричним струмом, працівник упаде (чи випустить інструмент, речі, матеріали тощо) з різних причини.

4. Термічні види небезпеки, що призводять до опіків, обмороження та інших травм, викликаних різними причинами.

5. Небезпека, спричинена шумом, що може призвести до: тривалого порушення гостроти слуху; дзвону у вухах; втоми, стресу тощо; інших наслідків.

6. Небезпека, спричинена знехтуванням ергономічних вимог і принципів під час роботи.

7. Небезпека, спричинена несподіваним пуском, несподіваним перевищенням швидкості тощо.

8. Пожежа (лісова чи внаслідок загоряння будівель та споруд).

9. Недостатній огляд траси.

10. Недостатнє освітлення траси або недостатнє місцеве освітлення робочого місця працівника.

11. Небезпека, пов'язана з передаванням енергії між обладнанням траси.

12. Небезпека, пов'язана з третіми особами: несанкціонований запуск або експлуатація; відсутність або невідповідність візуальних або звукових попереджувальних сигналів.

13. Небезпека, пов'язана з несприятливими природними факторами: вітрове навантаження; снігове навантаження; ожеледиця, зледеніння; сейсмічне навантаження; грозові електричні розряди; лавинна небезпека; каменепади.

14. Нехтування засобами індивідуального захисту. Гірськолижнику забороняється перебування на гірськолижній трасі без шолома.

15. Помилки, пов'язані з психофізіологічними чинниками (розумовим перевантаженням, стресом тощо), що виникають під час робочого процесу.

16. Помилки, пов'язані з неправильним поводженням та порушенням внутрішнього трудового розпорядку працівника.

Відповідно ризики для гірськолижників від впливу небезпеки, зазначених вище, повинні бути унеможливлені або зведені до мінімуму за рахунок виконання запобіжних заходів, спрямованих на унеможливлення прогнозованих ризиків та забезпечення безпеки під час проектування, улаштування, підготовки, експлуатації та обслуговування гірськолижної траси.

По-третє, існують вимоги до проектування гірськолижних трас. Гірськолижна траса улаштовується на основі проекту, розробленого та затвердженого відповідно до Державних будівельних норм України. «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди», затверджених наказом Держбуду України від 10.11.2003 № 184 (ДБН В.2.2-13-2003).

Ширина полотна гірськолижної траси встановлюється відповідно до характеристики гірськолижних трас залежно від складності з урахуванням небезпечних місць і перешкод.

Ширина ділянки траси з кутом нахилу, що перевищує 25 %, повинна бути не менш ніж 40 м, а на ділянках з різкими перепадами – не менше 50 м.

Траєкторія траси повинна забезпечувати достатню швидкість спуску. Не допускається наявність на трасі затяжних ділянок, що призводять до скупчення та можливого травмування гірськолижників.

Не допускається перетин гірськолижних трас між собою. Можливе злиття трас по ходу руху гірськолижників, якщо на достатній відстані до нього забезпечується огляд сусідньої траси. Перед злиттям та відгалуженням трас виставляються знаки попередження. Не допускається перетин гірськолижної траси з діючими автомобільними дорогами, тротуарами, пішохідними та кінними стежками та трасами для руху технологічних, пасажирських та туристичних транспортних засобів (ратраків, снігоходів, квадроциклів) на

одному рівні.

Улаштування перетину гірськолижної траси з діючими автомобільними дорогами, тротуарами, пішохідними та кінними стежками та трасами для руху технологічних пасажирських та туристичних транспортних засобів (ратраків, снігоходів, квадроциклів) на різних рівнях з допомогою мостів, шляхопроводів, естакад, тунелів допускається за умови збереження необхідної пропускної здатності гірськолижної траси.

У випадку улаштування серпантинів для спуску по крутих схилах їх довжина та ухил приймаються згідно з характеристикою гірськолижних трас залежно від складності.

Не допускається спорудження будь-яких капітальних і тимчасових споруд на гірськолижній трасі.

Оглядові майданчики та майданчики для відпочинку проектуються за межами гірськолижних трас.

Майданчики для гірськолижників-початківців та дитячі майданчики проектуються осторонь від основних трас і обладнуються огороженням по периметру та інформаційними знаками.

Лижні стежки до основних гірськолижних трас, шляхи під'їзду до канатних доріг та витягів, трас, кафе, готелів проектуються для «зелених» трас у частині ширини та ухилу згідно з характеристикою гірськолижних трас залежно від складності.

Рівень безпеки на лижних стежках та шляхах під'їзду повинен відповідати рівню безпеки лижних трас.

Стаціонарне та пересувне обладнання систем снігонапилення розміщується на гірськолижних трасах таким чином, щоб не заважати безпечному спуску гірськолижників, як правило, по краю траси з боку панівних вітрів.

Розміщення та робота обладнання систем снігонапилення не повинні жодним чином заважати роботі канатних доріг [19].

В-четверте, існують вимоги з безпеки до улаштування та утримання гірськолижних трас.

1. Вимоги до підготовки гірськолижних трас перед проведенням осніження.

Рельєф гірськолижної траси сплановується. Ями, яри, траншеї, різкі перепади по висоті засипаються та вирівнюються, уступи та горби зрізаються.

Не допускається наявність на гірськолижній трасі окремих дерев, кущів, гілок, каміння, сторонніх конструкцій та пнів.

На крутих ділянках, віражах «під занос» і складному рельєфі, у місцях ймовірних падінь гірськолижників перешкоди по обидва боки траси (скелі, великі каміння, дерева, чагарники тощо) видаляються або огорожуються захисними огороженнями та захищаються матами.

У місцях примикання до траси крутих спадів і обривів встановлюються сітки-вловлювачі. Стовпи освітлення та опори канатних доріг, що встановлені в межах гірськолижної траси, захищаються матами. Стаціонарне та пересувне обладнання систем снігонапилення (снігові гармати, снігогенератори, гідранти, шахти тощо), яке встановлене на гірськолижній трасі, огорожується стаціонарним огороженням або сітками яскравого кольору та захищається матами.

Біля гірськолижної траси розміщуються будиночки аварійно-рятувальної служби, укомплектовані інвентарем, інструментами і медикаментами згідно з рекомендованим переліком оснащення аварійно-рятувальної команди з трьох осіб, що обслуговує гірськолижну трасу.

Перед майданчиком для посадки на канатні дороги рекомендовано влаштовувати з допомогою поручнів петлеподібні кулуари-серпантини.

2. Вимоги до осніженої та підготовленої до катання гірськолижної траси.

Гірськолижні траси осніжуються природним шляхом або за допомогою систем снігонапилення. Гірськолижна траса, що підготовлена для катання,

повинна мати рівну сплановану поверхню без перепадів по висоті між проходами сніготрамбувальної техніки. Каміння, крупні шматки льоду, сторонні предмети на поверхні траси не допускаються.

Забороняється експлуатація гірськолижних трас у разі:

- небезпеки сходження лавини;
- роботи систем снігонапилення, якщо залишкова ширина траси за межами дії снігових гармат (снігогенераторів) менша за мінімально допустиму, що вказана у характеристиках гірськолижних трас залежно від складності;
- роботи сніготрамбувальної техніки;
- відсутності огорожень та захисних матів на небезпечних ділянках;
- незадовільного стану снігового покриву;
- проведення аварійно-рятувальних робіт за розпорядженням керівника аварійно-рятувальної служби;
- проведення спортивних змагань;
- погіршення погодних умов, що можуть становити загрозу життю та здоров'ю гірськолижників.

3. На гірськолижних трасах біля нижніх станцій канатних доріг та витягів розміщуються інформаційні щити з такою інформацією:

- схема гірськолижних трас та інформація про категорії їх складності;
- інформація про стан трас;
- інформація про відкриті для катання та закриті траси;
- розклад роботи канатних доріг;
- правила щодо безпечного користування канатними дорогами;
- правила поведінки на гірськолижних трасах;
- місця розташування та телефони аварійно-рятувальної служби та пункту надання первинної медичної допомоги;
- інформація про погодні умови;
- інформація повинна надаватися згідно із законодавством про мови.

На гірськолижних трасах або біля них встановлюються попереджувальні знаки та інформаційні щити з інформацією згідно з переліком вимог щодо інформаційного забезпечення гірськолижних трас.

Зони спуску позначаються обмежувальними віхами або розмежувальними сітками, що наведені у знаках та огороженнях, які встановлюються по краях трас. На гірськолижних трасах, що прокладені у лісі, де зона спуску визначається шириною вирубки, обмежувальні віхи або розмежувальні сітки дозволяється не встановлювати.

На кожній гірськолижній трасі встановлюються дистанційні марки з наскрізною нумерацією, починаючи зверху траси, які полегшують орієнтування гірськолижників і організацію пошукових робіт у випадку імовірних надзвичайних ситуацій.

Небезпечні ділянки огорожуються засобами, вказаними у знаках та огороженнях.

4. Гірськолижні траси, що призначені для катання в темний час доби, обладнуються штучним освітленням по усій площі траси. Мінімальна освітленість гірськолижних трас повинна відповідати вимогам щодо освітлення гірськолижних трас. Освітлювальні прилади встановлюються по ходу руху гірськолижників і не повинні засліплювати їх під час спуску [61].

5. На гірськолижній трасі повинна постійно діяти аварійно-рятувальна служба (лижні патрулі) та екіпірована необхідним спорядженням та обладнанням. Суб'єкт господарювання відповідно до вимог законодавства укладає договір на обслуговування гірськолижних трас з державною аварійно-рятувальною службою відповідно до чинного законодавства незалежно від створення аварійно-рятувальної служби підприємства.

Безпека туристів на гірськолижних трасах багато у чому залежить від їх особистих навиків та досвіду. Певну роль відіграють також організатори гірськолижного туризму, які повинні наголошувати на тому, що особиста безпека гірськолижника забезпечується використанням добре

відрегульованих кріплень, доброю технічною та фізичною підготовкою, дотриманням правил поведінки на трасах, знанням прийомів правильного падіння, взаємної ввічливості тощо.

У практиці організації гірськолижного туризму в Україні сформовано низку правил, що покликані гарантувати особисту безпеку туриста, основними з яких є такі:

- швидкість спуску на трасах має відповідати фізичній і технічній підготовці лижника;
- лижник повинен контролювати свою швидкість і засоби пересування, враховуючи кривизну схилу, погодні умови, для того, щоб не створювати на схилі небезпеку іншим туристам;
- пересування на трасі в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння категорично забороняється;
- лижник, рухаючись вниз по схилу, має вибрати такий напрямок руху, щоб лижники, які знаходяться нижче, були впевнені в своїй безпеці;
- після падіння потрібно швидко встати і звільнити трасу, перемістившись на край схилу;
- у місцях масового катання потрібно строго виконувати вимоги знаків обмеження, вказівки працівників рятувальної служби, лижного патруля та канатних доріг;
- будь-який лижник, що став свідком або співучасником нещасного випадку, обов'язково повинен підтвердити свою особу.

Окрім безпеки туристів, у гірськолижному туризмі вагому роль відіграє безпека туристичних підприємств та DESTИНАЦІЙ. Відомо, що гірськолижний туризм є переважно сезонним, а тому суттєво залежить від погодних умов на певній території. Відповідно, ризики отримання збитків туристичними підприємствами, що спеціалізуються на наданні послуг, пов'язаних із відпочинком на гірськолижних курортах, є досить високими. Водночас значна ресурсозалежність гірськолижного туризму зумовлює також досить

інтенсивний його вплив на екосистеми гірських територій. Із одного боку, такий вплив викликаний антропогенною діяльністю, що пов'язана із розширенням площ та інтенсифікацією розвитку гірськолижних курортів, з іншого – деструктивного впливу зазнають безпосередньо ландшафтні одиниці гірських схилів, на яких формуються гірськолижні траси та інша інфраструктура [69].

У наступному підрозділі роботи нами буде розглянуто сучасні тенденції розвитку гірськолижного туризму у світі.

1.3 Сучасні тенденції розвитку гірськолижного туризму у світі

Гірськолижний туризм на сучасному етапі розвитку є досить динамічною галуззю, яка розвивається відповідно до попиту на нього як одну із класичних форм рекреації та відпочинку, а також фізичного оздоровлення населення. Він також зазнає постійної модернізації в сегменті надання туристичних послуг. До його інфраструктури належать не тільки гірськолижні траси, але й інші супутні об'єкти, що надають різноманітні послуги.

Розглянемо більш докладно географію одного з найпоширеніших у світі видів спортивно-оздоровчого туризму – гірськолижного. Популярними місцями лижного відпочинку в світі є Австрія, Андорра, Франція, Швейцарія, Болгарія, Італія, Словаччина, Туреччина, Фінляндія, Швеція, Норвегія.

Серед найбільш освоєних і популярних у світі – гірськолижні курорти та бази відпочинку Альпійського регіону. Тут розміщені найдавніші, освоєні ще в XIX ст. гірськолижні траси й найбільш відвідувані гірськолижні курорти. За офіційною статистикою, в Альпи щорічно приїжджає від 80 до 150 млн туристів, які намагаються періодично відвідувати улюблені місця відпочинку з метою оздоровлення та з професійно-спортивними цілями.

Розвитку міжнародного туризму в Альпійському регіоні сприяє їх

вигідне транспортно-географічне положення, оскільки вони мають зручну транспортну доступність і порівняно швидку доставку різноманітними видами транспорту, насамперед автомобільним. Це приваблює іноземних туристів із наближених країн регіону, особливо з потужних європейських промислово-агломераційних територій Франції, Австрії, Італії, Німеччини й інших держав Європи та світу.

Найбільш розвинутими в гірськолижному плані серед країн Альпійського регіону є Австрія, Франція й Швейцарія, вивчення досвіду обслуговування гірськолижних курортів яких може бути корисним і для туристичного ринку України з метою залучення іноземних інвесторів та налагодження сервісного обслуговування й спрямування потоків європейських фінансовоспроможних відпочивальників у Карпатський гірськолижний регіон.

Австрія – найбільш популярна та давня країна розвитку гірськолижного туризму в регіоні. За офіційними даними, у цій державі на 2016 р. функціонувало близько 21 тис. закладів для проживання туристів із чисельністю понад 1 млн ліжок у них (шосте місце серед інших країн ЄС за загальною кількістю місць проживання та четверте (після Італії, Хорватії й Греції) у розрахунку на 1000 осіб населення). Офіційна статистика свідчить: країну у 2016 р. відвідали близько 41,5 млн осіб, котрі скористалися послугами гірськолижних курортів. Так, наприклад, в Австрії функціонує до 50 зон катання, сім із яких відкриті протягом року, що є однією з переваг австрійських гірськолижних курортів. Держава постійно дбає, щоб інфраструктура гірськолижних курортів оновлювалася та модернізувалася відповідно до вимог часу й розвитку техніки. В Австрійських Альпах розміщено близько 900 вершин заввишки понад три тисячі метрів, які можуть бути придатні для розвитку гірськолижних видів відпочинку й спорту. За офіційною статистикою, на території цієї країни функціонує понад 800 гірськолижних курортів, де прокладено до 25 тис. км високогірних трас і 16

тис. км середньовисотних трас. На всіх освоєних гірськолижних територіях країни працює понад 3,5 тис. підйомників [11].

Фахівці виділяють на території Австрії шість гірськолижних зон: Форарльберг, що межує на Заході зі швейцарськими Альпами, а на Сході – із хребтом Арльберг; Тіроль; Зальцбург із великим курортним комплексом «Зальцбург-Шпор-Вельт-Амаде»; Каринтія – на самому півдні країни; Штирія та Центральна Австрія. Більшість австрійських курортів розміщені на висоті від 1800 до 2000 м, тому в середині зими тут застосовують штучний сніг, оскільки низька температура вночі чергується з таненням снігу вдень, у результаті чого утворюється небезпечна льодова кірка [57].

Досить популярними й найбільш відвідуваними гірськолижними курортами Австрії є ті, що розміщені на таких територіях, як Тіроль, Зеефельд, Зальцбургеленд і Каринтія. Кожен гірськолижний курорт країни оснащений пунктами прокату гірськолижного спорядження та інструкторськими школами з лижного катання.

Тіроль – західна гірська провінція Австрії, що лежить між масивами Арльберг і Кітцбюель та вважається найбільш освоєною гірськолижною територією Австрії. Тривалість лижного сезону тут із початку грудня до кінця березня, а на льодовику Штубай – весь рік. Найпопулярнішим і найбільш масовим курортом цього краю є містечко Майерхофен. Адміністративний центр цієї землі – місто Інсбрук, відоме як світова столиця зимового спорту, де в 1964 та 1976 рр. проходили зимові Олімпійські ігри. В околицях міста розміщено такі найбільш придатні для розвитку гірськолижного спорту й відпочинку території, як Акзамер-Ліцум, Ігльс, Муттерс, Тулфес, Хунгербуг і Штубай, на яких налагоджено відмінну інфраструктуру для відпочинку та занять гірськолижним спортом [57].

Гірськолижний район Зеефельд розміщений на плато між гірськими масивами Карлвендель і Веттерштайн. Його основна перевага – порівняна територіальна близькість до основних транспортних центрів Альпійського

регіону – аеропортів Інсбрука та Мюнхена. На його території створено комфортабельні умови для занять усіма видами зимового спорту та комплексного відпочинку. Із цією метою туристів від готелів до місць спуску щоденно доставляють безкоштовні маршрутні таксі, а також налагоджена зручна доставка рекреантів до спускових трас, загальна довжина яких становить понад 25 км. Тут функціонують також фунікулер і 17 підйомників із канатними дорогами.

Місто Фулпмес – один із найбільш популярних і сонячних курортів краю, розміщений у долині мальовничої гірської річки Штубай. Крім наявності сучасних підйомників і великого розмаїття лижних спусків у цьому районі та значної кількості культурно-розважальних закладів (ресторанів, барів, розважальних клубів, дискотек, торговельних й інших комунікаційних об'єктів тощо), тут щорічно проводять міжнародні лижні фестивалі для гостей.

Гірськолижний центр Кітцбюель розміщений за 50 км від Інсбрука. Він один із перших гірськолижних курортів Австрії. Фахівці вважають його найбільш елітним і престижним гірськолижним курортом світу, адже поблизу нього щорічно в січні-місяці відбувається традиційний етап Кубка світу з гірських лиж. А влітку це містечко перетворюється на арену престижного міжнародного турніру з великого тенісу, що щорічно приваблює до себе відомих спортсменів і багатих відпочивальників із розвинутих країн світу.

Що стосується гірськолижних туристичних об'єктів землі Зальцбургленд, то це найбільш територіально-інфраструктурно розвинута гірськолижна територія Австрії, на якій, за офіційною статистикою, функціонує 52 оснащені лижні траси загальною довжиною понад 160 км із великою кількістю канатних доріг та підйомників. У районі діють численні лижні школи й тренувальні центри, працюють розважально-видовищні заклади та ресторани з традиційною австрійською кухнею й стравами з будь-якого меню зі світової кухні. Тут є такі відомі гірськолижні курорти, як Цель-ам-Зее й Капрун.

Територія гірських масивів Франції – це також важливий міжнародний гірськолижний центр. Ця країна лідирує за кількістю гірськолижних курортів у Європі та світі, адже на її території розміщено понад 400 рекреаційно-відпочинкових об'єктів, які надають відпочинкові гірськолижні послуги. За офіційною статистикою, Франція має загальну протяжність обладнаних схилів близько 6 тис. км, які обслуговують понад 4 тис. фунікулерів і підйомників. Саме у французьких Альпах можливі найвищі гірськолижні катання в Європі (до 3900 м) [57].

Усі курорти Франції можна умовно розділити на дві категорії – традиційні та сучасні. До групи перших фахівці відносять затишні гірські населені пункти з історичними курортними центрами й добре освоєними спусковими лижними трасами, наприклад такі, як містечко Шамоні, що розкинулося біля підніжжя Монблану, селище Марібель у долині Труа Вале, спортивне поселення Валь д'Ізер і Межев. Найбільш відомим із цього переліку гірськолижних центрів є найдавніший спортивно-оздоровчий курорт Франції Шамоні, що розміщений за 90 км від м. Женеви та 220 км від Ліона.

Перші гірськолижні туристи з'явилися тут ще в 1893 р., коли їх приймали у своїх помешканнях місцеві жителі. Зараз нічліжно-відпочинкову базу цієї групи курортів становлять 48 готелів із сервісним обслуговуванням переважно домашньо-кемпінгового типу, які можуть одночасно щодобово прийняти майже 9 тис. туристів. Загальна протяжність трас у цьому районі Франції – близько 140 км при максимальній висоті катання 3800 м. Більшість сучасних курортів побудовано тут у 50–60-ті рр. минулого століття й модернізовані на початку нового тисячоліття з урахуванням потреб гірськолижних відпочивальників та збільшенням їх напливу, а особливо зарубіжного. Найвідомішими міжнародними курортними комплексами міста є Куршевель (курорт для міжнародних зірок), Валь Торенс, Ла Плань, Тінь, Авориаз, Ліз Арк, Ле дез Альп тощо. Користуються популярністю й інші історично-традиційні гірськолижні курорти Франції (Межев, Морзін,

Мерібель), які є не досить шумними й характеризуються сезонністю відпочинку [57].

До сучасної групи гірськолижних курортів Франції входять міста Сент-Мориць, Кранс, Монтана й ін. Вони є переважно своєрідними гірськими мегалополісами, які увібрали в себе навколишні курортні селища та містечка з численними сучасними готелями й розвинутою гастрономічно-ресторанною базою та видовишно-масовими, розважально-культурними об'єктами, які ваблять до себе гірськолижних відпочивальників у зимовий сезон, а влітку тут люблять проводити свій відпочинок прихильники живописних гірських ландшафтів для занять гольфом, міні-футболом, альпінізмом і спелеотуризмом, умови для якого досить сприятливі в цьому регіоні.

Французьке місто Сент-Мориць – це сучасний міжнародний курортполіс, який лежить на висоті 1800 м над рівнем моря, на південному схилі Швейцарських Альп, неподалік від Італії. Тут спостерігаємо стійку сезонну погоду зі 332-ма сонячними днями в році та стабільним сніговим покривом. Найвідомішим і найдорожчим готелем міста є «Палас-готель» із численними кафе, ресторанами, суперсучасними засобами комунікації й відпочинку. У мереженій системі лижних трас цього курортного міста нараховується 150 км маршрутів для рівнинних спусків і близько 350 км трас різної складності, а також функціонує понад 60 підйомників, що щоденно перевозять до 65 тис. осіб відпочивальників [57].

Гірськолижні курорти Кранс і Монтана є своєрідними близнюками-селищами в центрі Альп. Вони розміщені на висоті 1500 м над рівнем моря, за 180 км від Женеви, на сонячній терасі місцевих озер і лісу з чудовою ландшафтною панорамою, що спостерігаємо з прилягаючої гори Маттерхорн, над долиною ріки Рони. Кранс-Монтана – унікальний за своїми кліматичними умовами курорт, що дає змогу взимку й улітку займатися гірськолижним спортом за рахунок наявності льодовика Плайн-Морте. Тут щорічно проводять міжнародні чемпіонати з гірськолижних видів спорту. У Кранс-

Монтані розміщена одна з найвідоміших дитячих гірськолижних шкіл, у якій можна швидко навчитися кататися на гірських лижах навіть найменшим. У цьому гірськолижному курорті функціонує досить розвинута сучасна транспортна та обслуговуюча інфраструктура для занять різними видами зимового спорту й улітку – для проведення міжнародних симпозіумів, виставок і міжнародних зустрічей із бізнесу й спорту, система обслуговування (спортивний та виставковий центр, конгрес-хол, кіноконцертні зали тощо).

Такі самі міжнародно-конгресові функції влітку виконує ще більш відоме швейцарське місто – гірськолижний курорт Давос. У ньому функціонують 315 км спускових трас, 56 підйомників та численні канатні дороги. Гірськолижний сезон у цьому місті триває з грудня по квітень, проте влітку місто славиться своїми міжнародно-економічними форумами, шахово-шашковими турнірами й іншими міжнародними спортивними зустрічами. Одним із найрозвинутіших гірськолижних курортів міжнародного плану та престижних місць європейського відпочинку є швейцарське місто Церматт, у якому сніг лежить із перших днів грудня до кінця квітня. Тут можна займатися гірськими лижами незалежно від пори року за допомогою штучних засобів засніження території. Цей курорт відзначається високою екологічною чистотою, оскільки в місті заборонений автомобільний транспорт. Ще один швейцарський курорт – Гріндельвальд – відомий розмаїтістю альпійського ландшафту та великим вибором трас і спусків різноманітної складності для різних вікових категорій відпочивальників та станів здоров'я туристів. Тут розміщено до 200 км спускових трас із 43-ма гірськими й канатними дорогами, що максимально піднімають туристів на висоту 2971 м.

Курорт Верб'є – один із наймолодших, проте найбільш сервісно-інфраструктурно розвинутих курортів Швейцарії, який славиться найбільшою кількістю готелів. Він розміщений між горами Маттерхорн і Монблан. Тут функціонує одна з найкращих підйомних систем в альпійському гірськолижному регіоні, що піднімає туристів на висоту 2200–3000 м. Зараз тут діє

понад 400 км спускових трас, більше 100 підйомників. Для трас характерно, що схили гір чудові для катання, а закінчення мають достатньо місця для зупинки.

Одним із найбільш високогірних курортів країни є Саас-Фі (оточений 13 вершинами, які мають понад 4000 м і постійно вкриті снігом), що лежить на льодовику на Півдні Швейцарії, у німецько-мовному кантоні Валлісі. Цей курорт вважається зоною підвищеної екочистоти, а на його територію не дозволяється в'їзд будь-якого автотранспорту. Тут функціонує найсучасніша канатна дорога «Альпін-експрес», яка піднімає на гору Фальскін, до льодовиків. Звідси також можна добратися підземною залізницею «Альпін-метро», найбільш висотним метро у світі, до г. Мітелаллан, на висоту 3500 м над рівнем моря.

Місцевість Труа Валле (Три Долини) є єдиною у світі гігантською за розмірами гірськолижною територією, яка поєднує в собі п'ять гірськолижних курортополісів (Валь Торанс, Менуір, Мерибель, Ла Танья, Куршевель). Мерибель – найбільший за розмірами й прийомом туристів з усіх курортів Труа Валле. Його центральна частина та дві інші – Бельведер і Моттаре – зв'язані один з одним системою підйомників та канатних доріг. Найвищим із цієї когорти курортополісів Швейцарії (понад 4 тис. м) є Валь Транс, у якому функціонує найбільший у Європі підвісний підйомник потужністю на 150 осіб. Усі готелі цього гірськолижного курорту максимально наближені до спускових трас. Фахівці зауважують: катання тут починається буквально з порога [57].

Розглянемо далі інші гірськолижні курорти, як в Європі так і у світі, що останнім часом розвиваються і набувають популярності.

В даний час Андорра як гірськолижний курорт дуже потрібною, оскільки піренейські курорти в цій країні набагато дешевше альпійських. В Андоррі сформувалися дві основні зони катання: Гран Валіра на сході і Валь Норд на заході. Гран Валіра об'єднує курорти Сольдеу-ель-Тартер, Пас де ла

Каса і Грау Роч. На заході Валь Норд утворює курорти Паль Арінсаль і Ордіно Аркаліс. Сольдеу-ель-Тартер – це два невеликих мальовничих гірських селища, розташованих приблизно в 3 км один від одного по обидва боки дороги, що веде до Пас де ла Каса. Тут розташовані 90 км трас, є скеля з ухилом 50°. Курортну зону Паль Арінсаль утворюють два селища в західній частині Андорри, розташовані в 7 км один від одного. Найвіддаленіша від центру країни гірськолижний курорт Ордіно Аркаліс – найбільш романтичне місце в країні завдяки романських церков і старовинних особняках в обрамленні величних гір.

Болгарія. Функціонують чотири найбільших гірськолижних курорту: Боровець, розташований у гірському масиві Ріла, Пам порово в масиві Родопи, в Банско масиві Пірін і Алеко на горі Вітоша поруч з Софією.

Словаччина. Має кілька міжміських гірськолижних центрів. У Низьких Татрах розташований курорт Ясна, у Високих Татрах – Штребське Плесо, Старий Смоковець і Татранська Ломніца.

Італія. Найбільш популярним є район Долінітичних Альп в 150 км від Венеції: найбільші гірськолижні центри – Кортіна д'ампеццо, Кронт плац, Альта Бадія, Валь Гардена, Арабба, Фіемме, Тревалли, Чиветта, Мадонна ді Кампільо. Не менш популярна область Альта Вальтелина, яка знаходиться на північ від знаменитого озера Гарда, межує з Австрією і Швейцарією. Найбільш відомі центри тут – Борміо, Санта Катерина і Пассо Стель віо. Область Валле де Аоста розташована в західній частині країни і межує з Францією та Швейцарією. Тут відомі гірськолижні центри Курмайор, Ле і Туїль Червінія.

Польща. Має кілька найбільших зимових міжнародних курортів: у Закопане підніжжя Татр, в районі високогірного судетського масиву Карконоше два невеликих, але популярних курорту – Шклярська Поремба та Карпач.

Румунія. Всесвітньо відомі гірськолижні центри знаходяться в районі Південних Карпат долині річки Прахова – це Сіная, в 124 км від Бухареста

біля підніжжя гір і Фурника Пятра Арсе; Пояна Брашов, біля підніжжя гір Постевару і Предял.

Словенія. Гірськолижники віддають перевагу в цій країні курорти Краньска Гора в 90 км від Любляни, Бохінь на високогірному плато Вогел, Блед на гірському альпійському озері, Крварец в Кам'яних Альпах і Бовец на горі Канін. Не менш популярні Маріборско Похор'є, Рогла і Церкно.

Німеччина. Зимові курорти розташовані на півдні, в Баварських Альпах. Найбільш відомі й популярні в іноземців альпійські курорти Берхтесгаден, Гарміш Партенкірхен і Оберстдорф. В Гарміш Партенкірхені працює багатофункціональний Олімпійський льодовий палац.

Фінляндія. Початківці гірськолижники і лижники, не дуже люблять кататися з високих гір, зупиняють свій вибір на Фінляндії, в якій понад 120 лижних центрів. Найбільш відомі – Талма, Вихти і Мессіля в околицях Гельсінкі, а також північні курорти: Вуокатті, Рука, Леві в Лапландії, Юллас та Куусамо.

Норвегія. Основні гірськолижні центри знаходяться на півдні країни: відомий олімпійський Ліллекхаммер, Гейло, розташований недалеко від фіордів, і Хемседал.

Чехія. Крім лікувально оздоровчих та екскурсійних турів, Чехія може запропонувати катання на гірських лижах в районі гір Крконоше, на зимових курортах Шпіндлеров Млин і в спортивному центрі Гаррахов в західній частині гір, а також на курорті sněžka Сніжкою в східній частині Крконоше

Туреччина. У цій країні гірськолижний спорт відносно молодий, але курорти, розташовані на схилах Північних Анатолійських гір, можуть по праву претендувати на велику популярність. Найбільш популярними курортами Туреччини в даний час є Улудаг, Паландокен, Саракамыш і Картаккайя.

США. Історія зимових американських курортів почалася в 1935 р., коли з'явився перший подібний курорт «Сонячна Долина». У трьох великих

регіонах розташувалися понад 50 гірськолижних центрів. На східному узбережжі в невисоких Аппалачських горах – Киллінгтон, Страттон, Окемо, Стоу, Лейк Плесід та ін. Друга група курортів розташована в Скелястих горах в центрі країни в штатах Колорадо і Юта. Третя група знаходиться на західному каліфорнійському узбережжі, найбільш знаменитий олімпійський курорт Скво Веллі.

Канада – країна елітних гірськолижних курортів. Канадські станції є «продовженням» як в американських Аппалачах (у провінції Квебек навколо Монреалю), так і в Скелястих горах: Вістлер – найбільший гірськолижний центр Західної Канади, Банф (близько Калгарі), Лейк Луїз і Саншайн Вілладж [60].

Окрім природних туристичних ресурсів, які є основою для розвитку гірськолижного туризму, у світі активно будуються і розвиваються криті гірськолижні курорти.

Всього по світу налічується майже 50 таких павільйонів. Однак найбагатшою на криті курорти виявилася Європа, тут їх близько тридцяти. Одним з найпопулярніших і масштабних серед них вважається Snow Arena. Це чудовий зимовий парк розваг для всієї родини, розташований в містечку Друскінінкай, Литва. Під його дахом одночасно можуть кататися майже тисяча відвідувачів щодня. На території Snow Arena знаходяться три траси різного ступеня складності, перепад висоти досягає 66 м, а спуск становить 25 %. Зона розваг Snow Park з різними фігурами і трамплінами не залишить байдужим жодного сноубордиста. А дітям не дасть занудьгувати санна гірка, численні атракціони, каток, снігові лабіринти і сходи.

Об'єднані Арабські Емірати завжди відрізнялися своїми грандіозними ідеями та проектами. Їх чергове дітище Ski Dubai здивувало весь світ. Це єдиний у своєму роді зимовий курорт на Близькому Сході. Крім першокласних трас для лижників і сноубордистів, любителі зимових видів спорту знайдуть тут все, що душі завгодно: Сноуболл, бобслей, катки, траси для санок, льодову

печеру і навіть доріжки для тобоггана. Унікальність парку в тому, що він пропонує той же перелік послуг, що і знамениті альпійські курорти, але перебуває серед жарких пісків. Тому туристи в Дубаї можуть не тільки насолоджуватися прекрасними пляжами і теплим морським прибоєм, а й освоїти снігові схили Ski Dubai, відчутти освіжаючу подих зими жарким літом.

А от місто Ботроп, Німеччина, прославився найдовшою в світі критою лижною трасою, яка знаходиться під склепіннями Alpincenter Bottrop. Тут обладнані дві траси, їх загальна довжина 640 м і це рекорд. Досвідчені лижники спускаються по схилу довжиною в 580 м, а для новачків і дітей доступна досить нескладна п'ятдесятиметрова траса. Крім того, на території центру працює великий канатний парк, поле для гри в пейнтбол, санна траса і затишний бар.

Окрім шісти регіонів Іспанії для занять гірськими лижами, які активно відвідуються туристами з багатьох країн світу. В Іспанії шанувальники сноуборду та лиж можуть відпочити в критому зимовому центрі SnowZone, до речі, єдиному в країні. Він розташований в торгово-розважальному комплексі Madrid Xanadú, в околицях Мадрида. На території комплексу розмістилися понад 200 модних бутиків і магазинів, сніговий парк з 10 лижними трасами різного ступеня складності, зимові атракціони для дітей, ясла для самих маленьких, 15 кінозалів, боулінг клуб, поле для гольфу, величезна кількість барів, ресторанів, всіляких кафе і закусочних. Так що відвідувачі центру із задоволенням перетворюють буденний похід за покупками в веселе свято для всієї родини.

У Фінляндії, в місті Вуокатті, знаходиться ще один критий лижний комплекс зі світовим ім'ям, це Ski Tunnel. Правда, він не схожий на всі попередні, так як прокладений у тунелі. Тут тренуються і відпочивають чемпіони і зірки слалому з різних куточків землі, а також фінські спортсмени. Завдяки сучасним комп'ютерним технологіям в тунелі створений унікальний мікроклімат, підтримується стабільна температура, контролюється щільність

снігового покриву.

Подібні криті курорти ви можете знайти в Англії, Данії, Литві, Нідерландах, Новій Зеландії, Сінгапурі, Франції, Південній Кореї та інших країнах [44].

Таким чином, можна стверджувати, що не тільки кліматичні умови та рельєф сприяють розвитку гірськолижного туризму, але грамотної політики державно-приватного партнерства стимулювання розвитку туризму.

У наступному розділі нами буде досліджено сучасний стан та перспективи розвитку гірськолижного туризму в регіонах України.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

2.1 Оцінка розвитку гірськолижного туризму в регіонах України у довоєнний час

Найпопулярнішим та найбільш масовим видом спортивно-оздоровчого туризму є гірськолижний. Україна має наявні природні ресурси та передумови для розвитку цього виду туризму. На території України гірськолижний туризм розвивається у Карпатському регіоні, на території якого розташовані невисокі, вулканічного походження, середньою висотою близько 1200-1400 м Карпатські гори. Найвища точка знаходиться в районі сел Ясиня і Яблуниця – гора Говерла – 2061 м. Поруч розташовані всі двухтисячники Українських – Бребенескул (2032 м), Піп Іван Чорногорський (2028 м), Петрос (2020 м), Гутин Томнатик (2016 м), Ребра (2001 м), які зосереджені на масиві Чорногора. Гірські вершини покриті снігом близько 5 місяців протягом року, мають зручні гірські схили і тому на території всіх чотирьох областей є всі умови для розвитку гірськолижного туризму.

Українські Карпати – це частина гірської системи Карпат, розташована на заході України, в межах Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської і Чернівецької областей. Висота гір в середньому коливається від 1000 до 1200 м над рівнем моря, найвищою точкою є гора Говерла (2061 м), розташована в межах масиву Чорногора. Українські Карпати складаються з витягнутих з північного заходу на південний схід паралельних пасом, що розділені між собою міжгірними долинами [38].

Головні гірськолижні курорти Карпат розташовані на території гірських хребтів Східних Бескидів, Горган, Покутсько-Буковинських Карпат, масиву Свидовець, а також Полонинського і Вододільного хребтів.

Найбільшим і одним з найстаріших зимових курортів України є курорт Славське. Вдале розташування хребтів Бескидів і Горган навколо нього створило унікальний місцевий мікроклімат, який забезпечує постійну безвітряну погоду з великою кількістю опадів взимку й стабільним сніговим покривом з середини грудня до кінця березня. В Славському добре розвинене транспортне сполучення, побудована сучасна залізнична станція, де зупиняються поїзди з усіх регіонів України та з інших країн. На території селища взимку працює більше тридцяти прокатних пунктів прокату гірськолижного спорядження і аксесуарів, сервісних пунктів з ремонту і підготовки гірських лиж. Зараз в регіоні, у зимовий період, одночасно може відпочивати до п'яти тисяч любителів гірських лиж і інших зимових видів спорту [17].

Курорт об'єднує гірськолижні зони п'яти гір: Тростян, Погар, Політехнік, Високих Верх і Менчул. Гора Тростян – відомий з радянських часів центр зимових видів спорту і відпочинку. Гірськолижні схили тут обслуговуються найдовшим в Україні крісельним і 9 бугельними підйомниками. На горі знаходяться 12 трас різного рівня складності, але переважають складні спуски, призначені для професіоналів. Придатними для катання є східні, північні та західні схили. Гора Політехнік має 2 бугельних витяги, а траси найкраще підійдуть для початківців. Гора Високий Верх обслуговується 3 бугельними і однією канатною дорогою. Спуски характеризуються в основному середнім рівнем складності. Північний і східний схили гори Менчул відомі як гірськолижні траси «Варашава» і «Грабовець» із 3 бугельним підйомниками і 4 трасами середнього рівня складності [13]. Серед гірськолижних центрів, що активно розвиваються в Карпатах – гірськолижний комплекс Буковель, будівництво якого було започатковано у 2000 р. На схилах однойменної гори тут діють 14 сучасних канатних доріг із загальною пропускнуою здатністю 33 тис чоловік на годину. Сумарна протяжність всіх гірськолижних трас курорту – 50 км. Загалом на

Буковелі 61 траса, серед яких 12 синіх (для новачків), 41 червоних (середніх за складністю) і 8 чорних (для професіоналів) [17]. Буковель – найбільш розвинений гірськолижний курорт України. Для туристів тут організована цілісна система обслуговування: є піцерії, бари, ресторани, кафе, нічні клуби, спа-і оздоровчі центри, дитячі майданчики і багато іншого [13].

Курорт Драгобрат – найвища гірськолижна база в Україні. Вона знаходиться на висоті 1400 м над рівнем моря поблизу підніжжя гір Стіг (1705 м) і Близниця (1884 м), за 10 кілометрах від смт Ясіня. Розташування гір Свидовецького хребта створює унікальний природний феномен урочища Драгобрат – наявність стабільного снігового покриву з листопада по травень. На курорті працюють сім підйомників і вісім трас різного рівня складності довжиною від 1200 м до 2000 м, є навчальний схил завдовжки 300 м. Загальна протяжність трас – 10 км. Драгобрат представляє необмежені можливості для катання на лижах і сноубордах по цілинному снігу [17].

Тисовець – це спорткомплекс Міністерства Оборони України і місце тренувань Олімпійської збірної України. Гірськолижна база розташована на висоті 1017 м над рівнем моря, у верхів'ї однойменної річки. Туристично-спортивний комплекс «Тис овець» знаходиться в екологічно чистій зоні Українських Карпат. Комплекс складається із готелю і кількох котеджів. Гірськолижники мають в своєму розпорядженні три траси: південну (довжиною 500 м), північну (800 м) і західну (650 м). Від житлових корпусів, які у Тисовці розміщені двома масивами, до гірськолижної траси була протягнута канатна дорога завдовжки 1,5 км. Туристичний комплекс пропонує три лижні трампліни заввишки 90 м, 70 м і 40 м і траси для бігових лиж [13].

Курорт Яблуниця – відомий з радянських часів гірськолижний центр, що знаходиться поряд із Яблуницьким перевалом на висоті 900 метрів над рівнем моря. Зона катання об'єднує десять трас різного рівня складності, що обслуговуються сімома бугельними підйомниками. Яблуниця відрізняється розвинутою туристичною інфраструктурою і надає широкий спектр

альтернативних катанню можливостей для туристів.

Гірськолижний комплекс «Плай» почав працювати у 2007 р. На сьогодні тут діє 6 лижних трас різного рівня складності – від пологих до екстремальних. Протяжність трас – до 1200 м, перепад висот – 260 м. Зручний під'їзд, сучасні чотиримісні крісельні підйомники, розвинена інфраструктура, доглянуті схили, наявність сучасної системи штучного засніження та достатньої кількості сучасних снігоуцільнюючих машин роблять курорт надзвичайно привабливим. У цілому «Плай» відрізняється від інших курортів регіону цілісною інфраструктурою і сучасним оснащенням [45].

Гора Красія – популярний зимовий центр серед любителів гірськолижного туризму та спорту. У радянські часи тут був великий гірськолижний курорт з єдиним в Україні крісельним підйомником. Гірськолижні схили Красії відрізняються надзвичайною зручністю та універсальністю як для початківців, так і для професіоналів. Сезон катання на лижах тут триває від початку грудня до середини квітня. Частина трас засніжується штучно. Спусковий комплекс складають шість підйомників: один крісельний, два бугельних і три гачкових. Всі схили рівномірно пологі, ширина спускового коридору – від 30 до 60 м. Траси організовані таким чином, що з вершини можна спуститися до початку будь-якого з витягів [13].

Гірськолижний курорт Пилипець розташований в одному з найбільших сіл Міжгірщини на висоті 700-750 м. В околицях села Пилипець знаходиться три бугельних витяги, що обслуговують чотири траси. Неподалік, у сусідньому селі Подобовець, розташований ще один витяг довжиною 1000 м.

Міжгір'я – гірськолижний центр, що знаходиться в оточенні полонин Боржава і Червона. Поруч розташовані гори Кам'янка, Кук і Стримба. Курорт включає три лижні траси, довжина найбільшої з них – 2500 метрів, найкоротшої – 1500 метрів. Траси обслуговуються крісельним і бугельним підйомниками [17].

Гірськолижно-туристичний комплекс «Мигово» знаходиться на висоті

500 м над рівнем моря біля підніжжя мальовничих вершин Буковинських Карпат – Кічера та Стіжок. Взимку Мигово може надати послуги з гірськолижного відпочинку більше ніж 3 тисячам осіб за день. Схили, придатні для катання, знаходяться на горі Мала Кічера. Це два гірськолижні спуски довжиною 1100 та 1300 м, з перепадом висот 181 м. Спеціально для початківців відмежована траса довжиною 100 м. Спуски сертифіковані FIS (International Ski Federation) як траси слалому і використовуються для змагань національного та міжнародного рівнів. Всі траси освітлені, що створює можливості для нічного катання. Потужна система штучного засніження забезпечує стабільний сніговий покрив з грудня до кінця березня, незалежно від погодних умов. Гірськолижні спуски обслуговуються двома бугельними витягами довжиною 1000 та 600 м. В межах комплексу працюють 5 прокатів гірськолижного спорядження. Для бажаючих знайти альтернативу гірськолижному катанню працює ковзанка, на якій одночасно можуть комфортно перебувати понад 150 осіб [51].

Окрім Українських Карпат гірськолижний туризм в Україні розвивається і в Кримських горах – гірській системі на півдні Кримського півострову, що простягнулась на 150 кілометрів трьома паралельними пасмами. Кращими місцями для гірськолижного катання в Криму є Ангарський перевал і плато Ай-Петрі [38].

Ангарський перевал представляє найкращі умови для зимового спорту і відпочинку з січня по березень. Для гірськолижників обладнано три бугельні підйомники загальною протяжністю 1550 м. Вони розділяють трасу на три рівні складності – від зеленого до червоного. Поблизу нижнього підйомника знаходиться гірськолижна школа, де, крім навчання новачків, здійснюється прокат і доставка гірськолижного устаткування, екскурсії для груп. Поруч розташовуються кафе і бари, а також популярна в сезон турбаза «Ангарський перевал».

На плато Ай-Петрі сніг лежить до середини квітня. Кращий час для

катання тут з лютого по березень, коли потужність снігового покриву досягає 1– 1,5 метрів. На плато працює 9 бугельних підйомників довжиною від 300 до 1300 метрів. Тут розташовані 9 окремих трас крутизною від 12 до 18 градусів [59]. Ай-Петрі не має статусу гірськолижного курорту оскільки вся його територія належить до Ялтинського природного заповідника, що передбачає заборону на будь-які види господарської діяльності. Тому для подальшого розвитку зимового відпочинку в Криму важливим є вирішення питання про переведення заповідника в статус національного природного парку [18].

Важливою складовою даного виду туризму є також необхідна туристична інфраструктура – добре обладнані гірськолижні траси, підйомники та маршрути, наявність снігогенеруючого обладнання, пунктів прокату гірськолижного спорядження, а також достатня кількість готелів, туристичних комплексів, інших місць проживання, місць харчування, які з кожним роком покращуються на гірськолижних курортах.

Карпатський регіон поділяється на 2 частини – Прикарпаття і Закарпаття. Прикарпаття – це Львівська, Івано-Франківська і Чернівецька області, а Закарпаття – Закарпатська область.

На рис. 2.1.1 наведено розподіл гірськолижних районів за областями України.

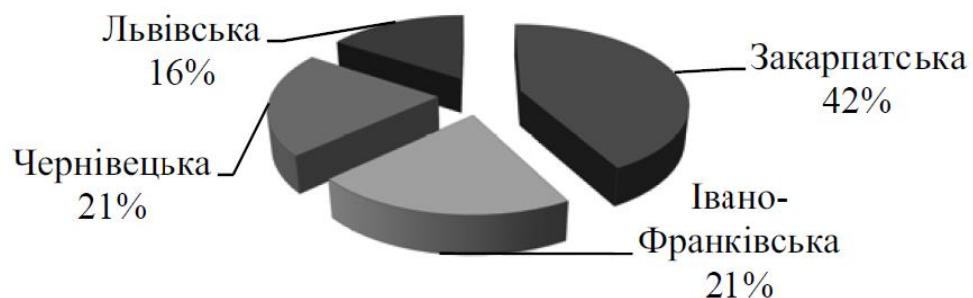

Рис. 2.1.1. Розподіл гірськолижних районів за областями України [8]

Як свідчать дані рис. 2.1.1, гірськолижний туризм розвивається в 19 районах областей Карпатського регіону. Найбільша їх кількість зосереджена на території Закарпатської області – 8, що по Карпатському

регіону становить 42 %, по чотири гірськолижних району мають Івано-Франківська та Чернівецька області, що в процентному співвідношенні складає 21 %, а на території Львівської області розташована найменша кількість гірськолижних районів – 3, що становить 16 % від території регіону. Найбільш розвинені гірськолижні райони серед туристів – це Яремчанський в Івано-Франківській; Рахівський, Міжгірський, Великоберезнянський та Воловецький в Закарпатській; Сколівський у Львівській та Вижницький у Чернівецькій областях, тому що вони розташовані у найвищих ділянках гір та саме в них знаходяться великі добре обладнані гірськолижні курорти.

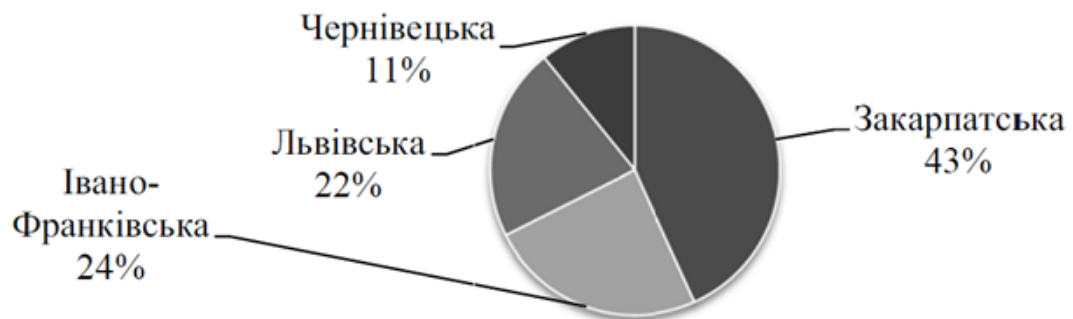

Рис. 2.1.2 Розподіл гірськолижних курортів за областями України [8]

Як свідчать дані рис. 2.1.2, найбільша кількість гірськолижних курортів знаходиться в Закарпатській області – 16, що в процентному співвідношенні становить 42 %. По районах їх розподіл такий: в Міжгірському – 6, в Рахівському – 3, в Великоберезнянському – 2, по одному в Мукачівському, Тячинському, Перечинському, Воловецькому та Хустському. Друге місце займає Івано-Франківська область з кількістю 9, що становить 24 % від Карпатського регіону. Найбільша їх кількість в Яремчанському – 4 та Косівському районах – 3, Верховинський та Долинський райони мають лише по одному курорту. На третьому місці знаходиться Львівська область – 8 курортів, що становить 21 %. Сколівський район зосереджує найбільшу їх кількість – 6, а Турківський та Миколаївський – по одному. Чернівецька область посідає останнє місце за кількістю гірськолижних курортів – 4, що в

процентному співвідношенні становить 13 %. По одному курорту мають Герцаївський, Вижницький, Путильський та Новоселицький райони.

В Україні є достатня кількість гірськолижних курортів, деякі з них обладнані по міжнародним стандартам. Найзначнішими гірськолижними курортами у Івано-Франківській області є Буковель; Закарпатській – Драгобрат, Пилипець та Красія; Львівській – Славське та Тисовець; Чернівецькій – Мигове.

Важливим показником є інфраструктура гірськолижних курортів, яка включає кількість трас, підйомників та засобів розміщення (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Характеристика інфраструктури по областях Карпатського регіону[40]

Область	Кількість трас	Кількість підйомників	Кількість засобів розміщення
Закарпатська	78	60	142
Івано-Франківська	86	39	204
Львівська	60	37	83
Чернівецька	24	18	46

Найбільшу кількість гірськолижних трас має Івано-Франківська область – 86, що в процентному співвідношенні становить 35 %. Другу позицію займає Закарпатська область – 78, що становить 31 %, третю – Львівська область – 60, що становить 24 %, а найменшу кількість трас має Чернівецька область – 24, що дорівнює 10 % (рис. 2.1.3).

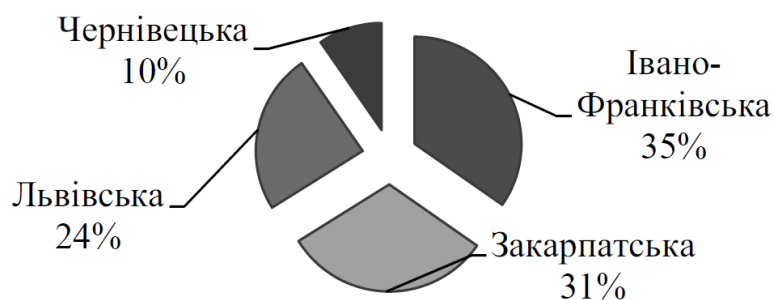

Рис. 2.1.3. Розподіл трас за областями Карпатського регіону [8]

Найбільшу кількість гірськолижних підйомників має Закарпатська область – 60, що в процентному співвідношенні становить 39 %. Другу позицію займає Івано-Франківська область – 39, що дорівнює 25 %, третю позицію – Львівська область – 37, що становить 24%, а найменшу кількість підйомників має Чернівецька область – 18, що дорівнює 12 % (рис. 2.1.4).

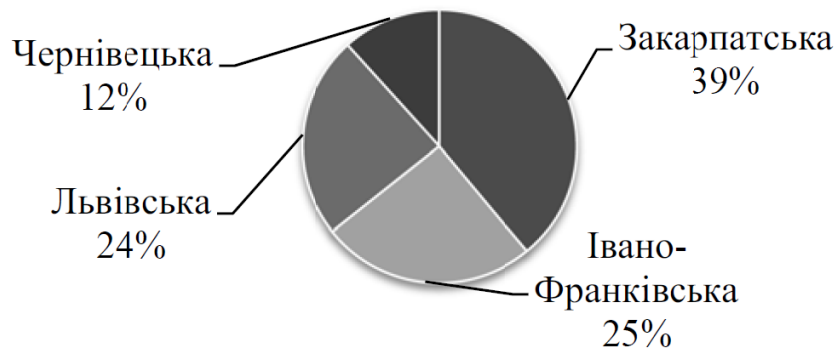

Рис. 2.1.4. Розподіл підйомників за областями Карпатського регіону [8]

Найбільшу кількість засобів розміщення має Івано-Франківська область – 204, що в процентному співвідношенні становить 43 %. Другу позицію займає Закарпатська область – 142, що дорівнює 30 %, третю позицію – Львівська область – 83, що становить 17 %, а найменшу кількість засобів розміщення має Чернівецька область – 46, що дорівнює 10 % (рис. 2.1.5).

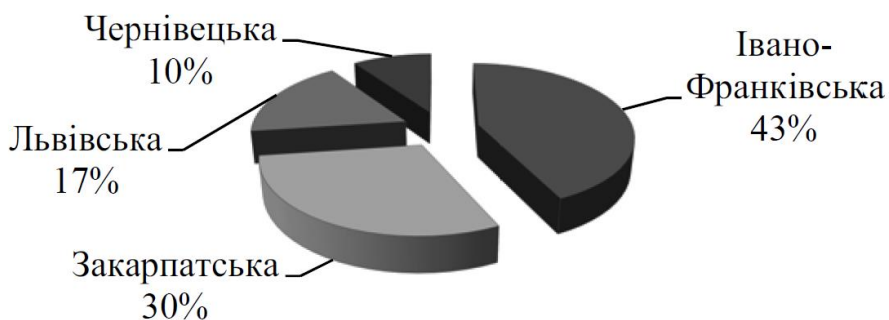

Рис. 2.1.5. Розподіл засобів розміщення по областях Карпатського регіону [8]

Структура засобів розміщення на територіях курортів дуже різна. Найбільш поширені готелі, приватні пансіони та міні-готелі. Їх доля в

структурі засобів розміщення складає 80 %. До інших відносяться туристичні комплекси, бази відпочинку, комплекси відпочинку, мотелі та пансіонати.

В результаті проведеного дослідниками аналізу складено рейтинг розвитку гірськолижного туризму в областях Карпатського регіону (табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Рейтинг областей Карпатського регіону з розвитку гірськолижного туризму [8]

Області	Місце області за кількістю гірськолижних					Інтегральна оцінка
	Районів	Курортів	Трас	Підйомників	Засобів розміщення	
Закарпатська	1	1	2	1	2	1,4
Івано-Франківська	2	2	1	2	1	1,6
Львівська	3	3	3	3	3	3
Чернівецька	4	4	4	4	4	4

Як свідчать дані табл. 2.1.2, лідерами з розвитку гірськолижного туризму є Закарпатська та Івано-Франківська області. Закарпатська область є лідером за кількістю районів, курортів та підйомників, а Івано-Франківська – за кількістю гірськолижних трас та засобів розміщення. Закарпатська область за умови розвитку інфраструктури має можливість стати лідером вітчизняного гірськолижного туризму. Третю позицію за усіма показниками займає Львівська область, а четверту – Чернівецька.

Одним з показників аналізу гірськолижного туризму є доступність цінової політики на проживання, а також прокат спорядження та вартість одного підйому на вершину. Вартість проживання на гірськолижних курортах Карпат дуже різниться залежно від засобу розміщення (готель, приватний пансіон, міні-готель, туркомплекс, база відпочинку), рівня інфраструктури та якості пропонованих послуг. Найдорожче проживання представлено на таких курортах, як Буковель, Драгобрат, Красія, Славське, Тисовець, Мигово.

На рис. 2.1.6 наведено структуру засобів розміщення у гірськолижних районах України.

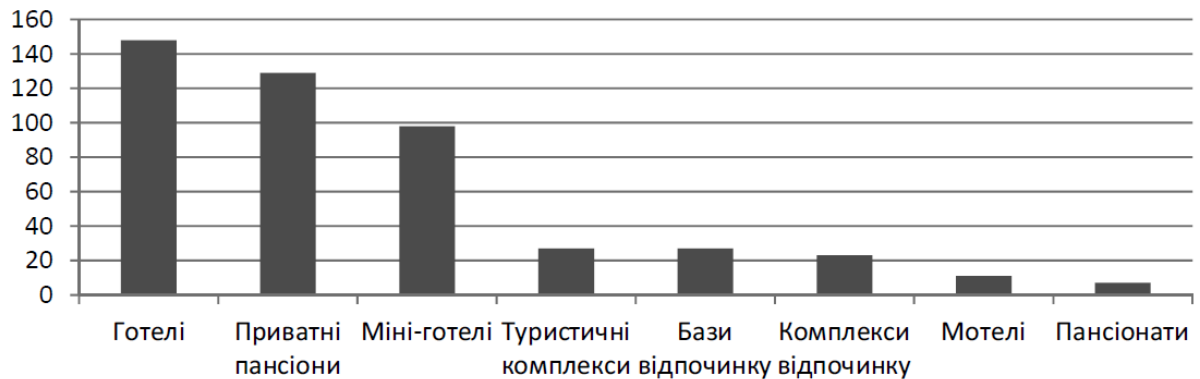

Рис. 2.1.6. Структура засобів розміщення у гірськолижних районах України [8]

Найдорожчі послуги надаються у ГК «Буковель» за прокат спорядження, тому що гірськолижне спорядження та якість підйомників відповідає міжнародним стандартам. Середню вартість прокату спорядження надають курорти Красія, Сонячна Долина, Славське, Мигово, Драгобрат, Плай, Ворохт. Найнижча вартість спорядження спостерігається на курортах Яремча, Пилипець та Тисовець.

Отже, основні центри розвитку гірськолижного туризму сконцентровані у зоні Карпат, хоча на сьогодні і в інших регіонах стрімко починають розвиватися гірськолижні курорти.

Для розвитку гірськолижного туризму в Україні окрім гірськолижних підйомників та іншого спеціалізованого устаткування, велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури – водо-, енерго- і газопостачання у складні гірські райони, розвиненої дорожньої системи, інформаційних комунікацій. Серед основних проблемних питань які варто покращити можна виділити: недостатню інформованість серед населення щодо туристичної пропозиції; низький рівень сервісу на маловідомих курортах, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції; неналежний стан гірськолижних спусків тощо.

У наступному підрозділі нами буде проведено аналіз стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму у Львівській області.

2.2 Аналіз стану та перспектив розвитку гірськолижного туризму у Львівській області

Історія розвитку активного туризму в Львівській області почалася у ХІХ ст., коли Галичина входила до складу Австро-Угорської імперії. Гірська частина області (Сколівський район) належала австрійським підприємцям Гределю і Шмідту. За їхнього фінансування було збудовано значну кількість закладів розміщення, а в першій половині 19 ст. в Славському були встановлені витяги та трампліни на горі Погар.

Значну роль в розвитку туризму в гірській частині Львівської області відіграло спорудження залізничних магістралей за маршрутом: Хирів-Дрогобич-Стрий (1872 р.), Стрий-Сколе (1885 р.) та Сколе-Лавочне (1887 р.). Одночасно розбудовувалась мережа вузькоколіїних залізничних ліній для потреб лісового господарства, які пізніше були також використані в туризмі.

Розвитку гірськолижного туризму сприяла діяльність громадських організацій Академічного туристичного клубу і Карпатського лещатарського клубу. Перші роки ХХ ст. були періодом формування зимових видів спорту в Бескидах. Вигідне розташування, невелике заліснення навколишніх вершин сприяло розвитку майбутнього гірськолижного курорту Славське. Ще до початку Першої світової війни були створені численні гірськолижні траси та умови для стрибків на лижах.

Значний внесок у розвиток туризму на Сколівщині зробив довголітній бургомістр м. Сколе Генріх Шенк, син фундатора та керівника (1911-1914 рр.) Академічного туристичного клубу Йозефа Шенка. За його сприяння 28 січня 1914 р у м. Сколе було відкрито трамплін, у червні – туристичний

інформаційний центр.

Перший лещатарський дім відкрито у Славському 6 січня 1912 р. Він удвоє перевищував аналогічний заклад у Закопаному (Польща). Цього ж року у Славському з'явилися перша аматорська лещатарська школа для початківців, норвезька школа їзди, стрибків з трампліна та туристичного лещатарства. Перші змагання на сколівському трампліні відбулися 4-5 січня 1914 р. Тут сформувався потужний лещатарський район, що охоплював Верхню Рожанку, Лавочне, Тарнавку, Ялинкувате, Опорець, Кольне, Климець і Тухлю.

Перші лещатарські змагання Карпатського лещатарського клубу відбулися 15.02.1929 р. у парку Погулянка у Львові. У 1934 р. єпископом Іваном Бучком був освячений лещатарський притулок клубу у Славську. Активність та підтримку діяльності клубу засвідчує розбудова мережі філій. У 1937 р. КЛК складався з 18 філій і налічував 868 членів [56].

У міжвоєнний період Славське було сформовано як значний гірськолижний центр у Карпатах. З 1921 р. відбувалися спортивні заходи, у тому числі змагання в альпійському поєднанні, стрибки, крос і гірські лижі. У зимовий період, діяла також лижна школа Польської асоціації лижного спорту. Найбільшим закладом розміщення був триповерховий готель Лігія, розрахований на 200 осіб. З найважливіших об'єктів варто виділити гуртожиток Карпатської асоціації льотчиків, пансіонати «Trościan» і «Przystan». В кінці 1930-х рр. загальна місткість бази проживання смт. Славське оцінювалась в 1000 ліжок. Інфраструктура курорту складалася з: чотирьох ресторанів, лижного трампліну, санних трас, спортивних майданчиків, тенісного корту.

У другій половині 30-х років курорт мав пряме залізничне сполучення з Варшавою, Лодзем, Гдинею, Познанем, Вільнюсом, Краковом та Львовом. Славське було головним пунктом чотирьох лижних спеціальних поїздів Ліги з розвитку туризму, які протягом двох днів дозволяли відвідувачам

використовувати лижні райони Східних Бескидів [83].

Природні умови та ресурси. На території Львівської області виділяють 5 природних районів: Українські Карпати і прилегле до них Передкарпаття – на півдні, Подільська височина – в центральній частині, Мале Полісся та Волинська височина – на півночі. Через область протікає 8950 річок, з них 216 завдовжки понад 10 км кожна, що створює сприятливі умови для забезпечення гірськолижних курортів водними ресурсами в контексті штучного насніження трас. Клімат досліджуваної території є помірно-континентальним з високою зволоженістю. Проте останні роки характеризуються зменшенням кількості опадів в зимовий період, а також загальним потеплінням.

Основними кліматоутворюючими факторами на досліджуваній території є сонячна радіація та атмосферні циркуляції, що зумовлюють розподіл по території тепла та вологи, а також гірський характер місцевості (висота над рівнем моря, експозиція схилів), ґрунтовий та рослинний покрив.

На відміну від гірських територій, Розточчя розташоване у перехідній зоні від помірно теплого західноєвропейського клімату до помірно-континентального східноєвропейського. Територія зазнає впливу західних повітряних мас, морського помірного та континентального тропічного повітря. Великий вплив на формування мікроклімату мають особливості мікрорельєфу, рослинний покрив та інші фізико-географічні чинники. Розточчя одержує до $163,3 \text{ ккал/см}^2$ сумарної сонячної радіації протягом року. Загалом радіаційний баланс додатній і становить 40 ккал/см^2 .

За даними метеостанції заповідника Розточчя середня річна температура повітря становить $7,0\text{--}7,8 \text{ }^\circ\text{C}$, найхолоднішим місяцем зими є січень із середньомісячною температурою $-4,5 \text{ }^\circ\text{C}$, липневі ізотерми також дещо нижчі ніж на прилеглих територіях – $+17,5 \text{ }^\circ\text{C}$. Абсолютний максимум температури повітря не перевищує $+38,2 \text{ }^\circ\text{C}$, абсолютний мінімум становить $-35,5 \text{ }^\circ\text{C}$ (1950-60-ті р.). У районі Розточчя середньорічні суми опадів

коливаються від 700 до 750 мм [58].

Характер розподілу температури повітря у межах Львівської області є нерівномірним, що зумовлено відмінностями у рельєфі – наявністю низовин, височин та гірських масивів. Серед діючих метеостанцій найменші значення середньомісячних температур спостерігаються у м. Славське, що пов'язано з розташуванням міста на значній висоті, а отже, температура повітря там формується в результаті складної взаємодії атмосферних процесів та орографії. За останні 50 років спостерігається поступове підвищення температури повітря, яке особливо відчутне взимку (січень) та влітку (липень та серпень). За останні 20 років середня температура січня підвищилася на 1,7-2,0 °C [81], що суттєво впливає на тривалість залягання снігового покриву.

Сучасний стан розвитку гірськолижного туризму. На даний час гірськолижний туризм в Львівській області розвивається на Розточчі, Передкарпатті та Карпатах (Бескиди). В гірській частині області головні курорти знаходяться в межах Сколівського району – «Славське», «Плай», «Захар Беркут» (рис. 2.2.1).

На гірськолижному курорті «Славське» налічується 22 готельних закладів широкого цінового діапазону: два готелі сертифікованих на три зірки (Перлина Карпат, Ліліана); 18 не сертифікованих готелів з різним рівнем сервісу; два дитячі туристичні табори (Трембіта, Полонина). Значний сегмент серед закладів розміщення охоплюють також приватні садиби, яких в Славську налічується понад 150. У даному сегменті спостерігається значна диференціація за якістю послуг і цінами. Більшість гірськолижних трас прокладено на схилах г. Тростян (1232 м), які обслуговують шість бугельних витягів – два на центрі, один на півночі, і три на заході та канатно-крісельна дорога. Загальна протяжність трас близько 22 км, в т. ч. 6 гірськолижних трас, затверджених Міжнародною федерацією лижного спорту (FIS). За відсутності системи штучної генерації снігу та відсутності достатньої кількості опадів у вигляді снігу, тривалість зимових сезонів (2012-2017 рр.) становила 2-3 тижні.

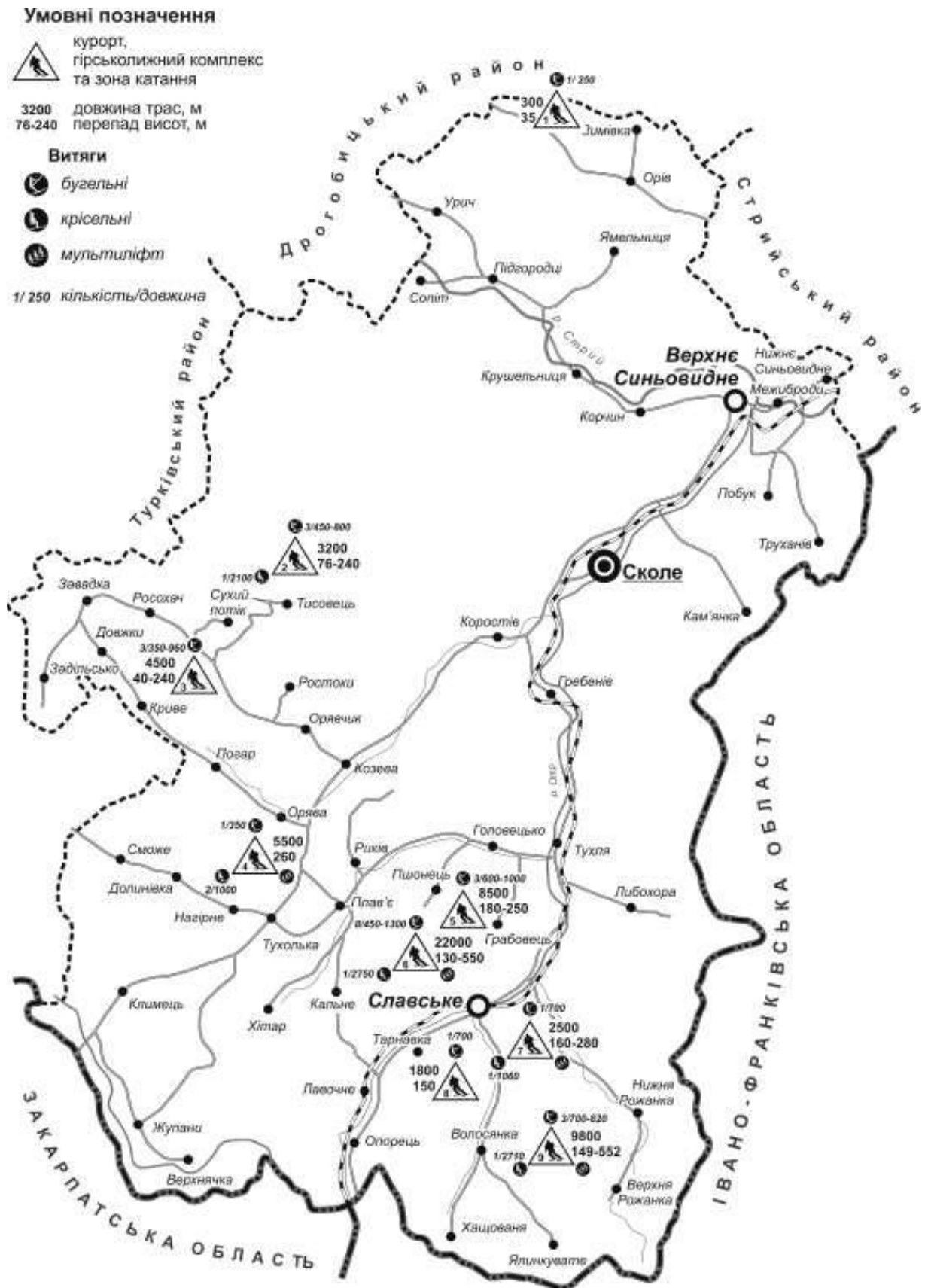

Рис. 2.2.1 Об'єкти гірськолижного туризму Сколівського району
Львівської області [10]

Для досвідчених лижників передбачені також траси на г. Погар, які обслуговує крісельний і бугельний витяги та мульти-ліфт. Довжина обох спусків до 1060 та 700 м при перепаді висот 220 м. Середня крутизна становить 25°. Головна лижна траса позиціонується на червоний рівень. Схил обладнаний сніговими гарматами, ратраками і освітленням. Снігові гармати працюють увесь сезон. Незважаючи на несприятливі погодні умови всі траси протягом минулих сезонів працювали за рахунок штучного насніження. Біля нижніх станцій витягів гірськолижного комплексу на г. Погар функціонують два пункти прокату гірськолижного спорядження, стоянки для автомобілів, заклади харчування, обмін валют та ін [52].

На схилах г. Менчіл (1072 м), в урочищі «Варшава», прокладено чотири траси середньої складності. Для початківців – траси біля пансіонату «Славський», турбази «Крокус» і біля турбази «Політехніка».

Курорт характеризується доброю транспортною доступністю. Залізнична станція «Славське» Львівської залізниці розташована на магістралі Львів-Стрий-Мукачєво-Ужгород-Чоп. Через станцію проходять 20 пар пасажирських (в тому числі 4 швидких), 4 пари приміських поїздів. Тут зупиняються прямі поїзди з Києва, Одеси і Харкова. У зимовий період у вихідні дні станція приймає додаткові туристичні поїзди з Києва, Львова та інших міст. Поруч в тому ж напрямку проходить міжнародна автомагістраль Львів – Ужгород E50 (M06); автомагістраль міжнародного сполучення Київ-Чоп, яка з'єднує Західну Європу з Україною.

Гірськолижний курорт «Захар Беркут» (с. Волосянка) засновано у 2005 р. Прокладено 11 трас різного рівня складності на схилах г. Зворець (1223 м) – північних, північно-західних та південно-західних, а також на схилах г. Високий Верх (1244 м) – з північно-східної сторони. Перепад висот складає 552 м. Загальна протяжність трас складає 9 км: 6 синіх, 4 червоних та одна чорна траса. Траси обслуговують п'ять витягів: 1 крісельний (2800 м), 3 бугельних (700-800 м.) і мультиліфт (250 м.) [50].

Серед закладів розміщення на курорті «Захар Беркут» виділяються тризірковий готель «Захар Беркут», чотиризірковий готельний комплекс «Вежа ведмежа», відпочинковий комплекс «Подольська» та ін. Послуги з харчування надають: фолк-ресторан «Захар Беркут», кафе «На привідній», кафе-колиби «Високий Верх» і «Писана криниця». На гірськолижному курорті є: два паркінги з охороною території на більш ніж 100 автомобілів, територія курорту має відкрите Wi-Fi покриття; пункти прокату гірськолижного спорядження, медичні пункти, є можливість займатися з інструктором (погодинна оплата).

Гірськолижний курорт «Плай» знаходиться біля села Плав'є. Перший гірсько-лижний сезон відбувся 2006-2007 рр. На даній території знаходяться церква святого Архистратига Михаїла, музей Бойківської та Гуцульської культур, два спа-центри. Із закладів розміщення виділяються: готель і мотель «Плай», готель «Карпатська ружа», готель «Поруч». Заклади харчування: еко-ресторан «У господаря», ресторани «Карпатська ружа», «Верховина», «Полонина» та бістро «На схилі». Будуються готель вір-класу та спорткомплекс, працює медпункт.

Безперечними перевагами цього гірськолижного курорту є сучасні крісельні витяги (чотиримісні), зручний під'їзд і траси різних рівнів складності. На схилах прокладено шість трас протяжністю до 1200 м кожна, з перепадом висот 260 м. Наявні також навчальна і дитяча траса довжиною 350 м. За складністю поділяються на: 3 червоні, 3 сині та чорні у верхній частині гори [51].

Стійкий сніговий покрив на горі утворюється в грудні і тримається до березня, включно. У разі, якщо тривалий період часу не випадав сніг і траси знаходяться в незадовільному стані – функціонує система штучного насніження.

Гірськолижний курорт «Тисовець» розміщений на відстані 2 км на північ від с. Орявчик. Висота над рівнем моря становить приблизно 1017 м.

Поряд з схилами в «Тисовці» є триповерховий готель з їдальнею та декілька котеджів. Більшість трас та відповідна гірськолижна інфраструктура знаходиться у незадовільному стані.

В Передкарпатті та на Розточчі починаючи з 2014 р. з'явилися гірськолижні центри: Чарівні озера, Буковиця та ін., які використовують системи генерації снігу, встановлюють сучасні витяги та освітлення трас. Широкий спектр заходів по догляду за трасами дозволяють навіть за несприятливих погодних умов продовжувати сезон до 60-70 днів.

Відпочинковий комплекс «Чарівні Озера» розташований за 25 км від Львова, біля с. Майдан Жовківського району. Комплекс розрахований на одночасне проживання 100 осіб у номерах з відповідним рівнем сервісу та харчування. Гірськолижний туризм на даному відпочинковому комплексі впроваджено в сезоні 2014-2015 рр. З кожним сезоном збільшуються потужності системи штучної генерації снігу та площа паркінгу. Біля нижньої станції крісельного витягу працює кафе, пункт прокату спорядження (100 комплектів), лижна школа. Трасу середньої складності довжиною 600 м обслуговує двох-крісельний витяг. До відпочинкового комплексу можна доїхати зі Львова маршрутним таксі з вул. Куліша за маршрутом Львів – Крехів – Жовква – село Майдан. Створено інтернет сторінку, на якій в зимовий період відображається стан трас в режимі он-лайн, вартість головних і додаткових послуг [48].

У Передкарпатті, в м. Борислав 5 січня 2016 р. відкрито гірськолижний комплекс «Буковиця». Гірськолижні траси обслуговують витяги: допельмаєр 700 м, тетрапома 280 м, мультиліфт 180 м. Головний схил протяжністю 1050 м, дитячий – 250 м. Траси мають розроблену систему штучної генерації снігу, є дев'ять виходів під снігові гармати. Траси гірськолижного комплексу Буковиця розраховані як для новачків так і досвідчених лижників та сноубордистів. Окремо є навчальний витяг для дітей [49].

Біля нижніх станцій витягів працює прокат спорядження (30

сноубордів, 200 пар лиж, в наявності є також черевики для лиж та сноубордів, палки та шоломи) і гірськолижна школа. В гірськолижному комплексі розроблено гнучку систему абонементів, знижок і внутрішньої електронної валюти «Vuksoin». Головною перевагою даного гірськолижного центру є розташування поруч відомих курортів як Трускавець та Східниця. До залізничної станції Трускавець – 10 км.

В межах гірської частини Львівської області всі гірськолижні курорти характеризуються розташуванням верхньої станції витягів понад 1000 м над р.м. Найвисокогірнішим положенням характеризуються курорти «Славське» і «Захар Беркут». Проте дані висоти не забезпечують сприятливі умови для тривалого гірськолижного сезону. Без системи штучного насніження курорти не можуть повноцінно функціонувати. За довжиною і різноманітністю трас досліджувані гірськолижні курорти істотно не відрізняється. Максимальна довжина траси становить 3000 м на курорті «Захар Беркут». Найменший перепад висот характерний для курорту «Плай» і «Тисовець» (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Головні природно-ресурсні характеристики курортів [50-52]

Курорт	Найвища станція витягів, м над р.м.	Максимальна довжина траси, м	Перепад висоти, м	Середня тривалість сезону, днів	Можливість фрі-райду
Славське	1232	1800	550	70	+
Захар Беркут	1223	3000	552	30	+
Плай	1060	1200	260	80	—
Тисовець	1176	1000	240	—	+

До наведено у табл. 2.2.1 варто додати, що гірськолижні курорти «Славське» і «Захар Беркут» мають значні перспективи розвитку, що зумовлено реєстрацією компанії «ОККО-Рітейл» на території Славської об'єднаної територіальної громади. Щомісячні платежі даної компанії до місцевого бюджету складають понад 3 млн. грн. В планах інвестора також

розбудувати гірськолижний курорт із загальною протяжністю трас 75 км. Інвестиційний проект оцінюється на суму понад 500 млн євро [24].

Внаслідок проведеного аналізу гірськолижних курортів Львівської області встановлено, що найсучасніша гірськолижна інфраструктура характерна для курорту «Плай». Даний курорт продовжує розвиватися, хоча загальні риси гірськолижного курорту – широкий спектр закладів розміщення, харчування, відповідна гірськолижна інфраструктура, були сформовані всього за сім років існування.

Найстаріший гірськолижний курорт України «Славське» перевершує всі існуючі курорти Львівської області: за кількістю витягів, довжиною трас, кількістю закладів розміщення і приватних садиб, транспортною доступністю. Проте головними проблемами курорту залишаються: низька якість підготовки трас, застаріла гірськолижна інфраструктура, короткий гірськолижний сезон внаслідок відсутності штучного насніження на більшості трас та ін. Відсутність значних інвестицій в розвиток гірськолижної інфраструктури, а також катастрофічний стан місцевих доріг зумовило низьку конкурентоспроможність курорту Тисовець на регіональному ринку туристичних послуг [10].

У наступному підрозділі роботи нами буде здійснено розробку гірськолижного туру по Львівській області.

2.3 Розробка гірськолижного туру по Львівській області

Нами запропоновано «Новрічний гірськолижний тур – Захар Беркут».

1. Коротка характеристика курорту.

Гірськолижний курорт «Захар Беркут» у с. Волосянці почав розвиватись нещодавно: якщо більшість витягів на інших локаціях, в тому числі і у Славському, були збудовані ще минулого сторіччя, «Захар Беркут» почав

функціонувати у 2005 р. Наразі цей курорт має найсучасніше обладнання серед інших гірськолижних курортів Східних Бескид. Що він може запропонувати?

Наразі у Волосянці є 11 трас різного рівня складності. Перепад висот складає 552 м. Катання, у переважній більшості, відбувається на схилах г. Зворець (1 223 м) – північних, північно-західних та південно-західних, а також на схилах г. Високий Верх (1 244 м) – з північно-східної сторони. Окрім того, для катання відведені місця у западині, прилеглої до території туристичного комплексу, або розташованих безпосередньо в межах т/к «Захар Беркут».

Загальна протяжність трас складає 9 км: є 6 синіх, 4 червоних та одна чорна траса. Сині – траси для початківців, які впевнено вміють гальмувати, не бояться зміни рельєфу під час їзди та в змозі проїхати від старту до фінішу без курйозів.

Червоні мають більший нахил, зате майже не мають пологих ділянок: за рахунок коротких стрімких ділянок лижник на таких трасах може спробувати збільшити швидкість спуску, не ризикуючи при цьому кататись на урвистих чорних трасах.

Чорне маркування – тонкий натяк на важкість проходження траси. Принаймні, для новачків та любителів. Потрібно добре володіти собою та лижами/бордом, щоб кататись тут.

Курорт у своєму розпорядженні має 5 підйомників:

- парнокрісельний – 2800 м, зі станцією підсадки на висоті 1075 м;
- три бугельних на 700 м, 750 м та 800 м;
- мультиліфт на 250 м [23] .

Підйомники працюють з 9 ранку до 17 години вечора. Останній підйом здійснюється не пізніше 16:30. Нічного катання, на жаль, поки що немає.

Мабуть, єдиний недолік довгого підйомника – його пропускна здатність, всього 320 пас./год. У зв'язку із чим у високий сезон часто можна простояти в черзі 15 хв. у будні, і півгодини на вихідних.

Рис. 2.3.1 Схема трас гірськолижного курорту «Захар Беркут» [12]

Фото 2.3.1 Бугельний підйомник гірськолижного курорту
«Захар Беркут» [23]

Діє кілька базових тарифів: для будніх та вихідних (абонементи), на разові підйоми без спорядження та стандартний для підйому зі спорядженням.

Окрім того влітку витяги здатні підіймати велосипеди (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Ціни абонементів на гірськолижному курорті «Захар Беркут» [12]

Тип абонементу	«Стандарт» понеділок-п'ятниця	«Вік-енд» субота-неділя* (30.12.21 – 10.01.22)
Повний день (9:00-16:30)	800 грн	900 грн
3 години	550 грн	650 грн
Абонемент на повний день для учасників АТО	640 грн	780 грн

*Діти зростом до 1,20 м у супроводі батьків – безкоштовно.

Послуги курорту. Тут є все, що вам тільки може знадобитись на гірськолижному курорті: два паркінги з охороною території на більш ніж 100 автівок (є платний та безкоштовний паркінги), чудово приймає сигнал всіх українських операторів стільникового зв'язку, вся територія курорту має відкрите Wi-Fi покриття. Є пункти прокату гірськолижного спорядження (всі типи та розміри, в т.ч. і дитячі), медичні пункти, є можливість займатися з інструктором (погодинна оплата) (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Тарифи на прокат спорядження на гірськолижному курорті
«Захар Беркут» [12]

Спорядження	Ціна, грн
Повний комплект (лижі, черевики, палиці, шолом / -сноуборд, взуття для сноуборда, шолом)	200
Лижний комплект (лижі, палиці, черевики)	150
Комплект для сноуборда (сноуборд, черевики)	150
Лижі	100
Черевики лижні	100
Палиці лижні	50
Сноуборд	100
Взуття для сноуборда	100
Шолом	50
Окуляри	50

Під час пересадки з одного підйомника на інший можна випити гарячого чаю та погріти ніс в одному з кафе та ресторанів на схилах гір.

Окрім того, можна орендувати санчата, снігохід, сноубайк чи коней – кататись верхи або загорнувшись у теплий плед, сидячи в упряжці. Коні не в моді? Катайтесь на собаках! Собачі упряжки, загалом, – рідкість для Карпат. Але на «Захарі Беркуті» вони є!

Якщо на вулиці негода, на території туристичного комплексу є «класичні готельні розваги»: сауна, джакузі, більярд, настільний теніс та ін.

Звісно, гірськолижний курорт «Захар Беркут» з повагою ставиться як до бувалих лижників, так і до тих, хто тільки недавно познайомився з горами. На території комплексу діє лижна школа, де сертифіковані інструктори навчають всього необхідного для того, щоб ви якнайшвидше змогли отримувати максимальний кайф від гірськолижних спусків (табл. 2.3.3).

Таблиця 2.3.3

Тарифи на послуги лижної школи на гірськолижному курорті

«Захар Беркут» [12]

Кількість осіб в групі	Ціна за заняття 1 год в грн з особи	Ціна за заняття 2 год в грн з особи	Ціна за заняття 3 год в грн з особи
Субота, неділя			
1	600 грн	1050 грн	-
2	525 грн	900 грн	1200 грн
3	450 грн	800 грн	1050 грн
4 і більше (заняття проводиться мінімум 2 години)	-	700 грн	900 грн
Понеділок-п'ятниця			
1	500 грн	900 грн.	-
2	450 грн	800 грн	1050 грн
3	400 грн	700 грн	900 грн
4 і більше (заняття проводиться мінімум 2 години)	-	600 грн	750 грн

Для дітей на гірськолижному курорті «Захар Беркут» обладнана ігрова

кімната – можете лишати малечу бавитись і йти собі кантувати на схилах. Дітлахів можна взяти і з собою – діє мультиліфт, яким можна швидко та безпечно дістатись початку спуску. Як і завжди, запасний варіант, якщо ні ігрова кімната, ні сімейне катання вам не підходять – санчата та дитячі гірки.

Літній відпочинок. «Захар Беркут» приймає відвідувачів не тільки в сніжну пору року. Влітку тут можна відпочити не гірше, ніж взимку: кататись на конях, справлятись на байдарках, ходити в походи та, ризикнувши вперше в житті, вилізти на тутешні крутогори у пошуках прекрасних краєвидів. А ще кататись на велосипеді урвистими схилами або безпечно їхати хребтовою дорогою Високого Верху. До речі, велосипед завжди можна взяти на прокат – ціни помірні, а вибір достатній. Готель, буває, навіть влаштовує перегони на квадроциклах серед постояльців. Звичайно ж, з заохочувальними призами.

Один з найближчих варіантів – піднятись на гору Високий Верх. Пішки, або на підйомнику. Тільки не пропустіть по дорозі цікавинку – зайдіть до джерела «Писана криниця» напиться смачної мінеральної води.

Ще можна відчути себе Котигорошком, для спуску по схилу обравши... надувну кулю (зорбінг). Або потренуватись ще у одному виді екстремального спорту – альпінізмі, проходячи маршрут у мотузковому підвісному парку розваг.

Фото 2.3.2 Літній відпочинок в селі Волосянка [23]

Літній відпочинок в селі Волосянка. Не вистачає водних процедур? Теж не проблема! На території туристичного комплексу є затишний басейн під відкритим небом, а також штучне озеро з проточною річковою водою.

Збирання грибів та ягід – обов’язкова складова літньої відпочинкової програми. Аби ви не потруїлись, знайшовши тільки на вигляд їстівну ягідку/грибок, у Волосянці завжди можна знайти провідника, який розкаже, що можна їсти, а що краще навіть руками не чіпати!

А ще завжди можна орендувати одну з багатьох альтанок – усамітнитись біля басейну чи на узліссі, приготувати м’ясо на мангалі і загалом приємно провести час [23].

2. Основні дані для проектування туру з прийому туристів.

2.1 Коротка характеристика туру

Індивідуальний тур: Київ – Славське – Волосянка – Київ.

Відзначте Новий Рік на одному з найкращих гірськолижних курортів України «Захар Беркут». Оригінальне святкування, різноманітні зимові розваги, чисте гірське повітря зроблять це свято справді унікальним та незабутнім. На «Захарі Беркуті» є все для бездоганного гірськолижного відпочинку: 9000 метрів трас усіх категорій складності, крісельний та три бугельні витяги, мультиліфт для дітей та початківців, а також кафе на всіх станціях посадки-висадки підйомника крісла. Тому комфортний відпочинок та позитивні емоції від катання забезпечені всім без винятку. Незабутнім Різдво зробить унікальна святкова програма з колоритною кухнею, танцями, конкурсами та, звичайно ж, призами.

2.2. Тривалість туру складає 4 дні/3 ночі.

Категорія складності велотуру – І к.с. Мінімальний рівень підготовки: новачок-аматор.

2.3. Чисельність групи – від 2 осіб, сімейний стан різний, розрахований на людей із середнім рівнем доходу.

2.4. Супровід. Група забезпечена супроводом гідів з боку туристичної

фірми.

2.5. Транспортне забезпечення. За програмою даного туру група добирається потягом з м. Київ до та від місця призначення (сmt Славське, Стрійській р-н, Львівська обл.).

2.6. Харчування.

У турі передбачено 3-х разове харчування, яке включено до вартості туру .

3.1. Програма обслуговування туристів (табл. 2.3.4)

Таблиця 2.3.4

Програма туру «Різдвяний гірськолижний тур – Захар Беркут»

[складено автором]

День	Заходи
1	2
1 день 29 грудня	Виїзд із Києва до Славського поїздом №013 (квитки у вартість не включені)
2 день 30 грудня	«Гірськолижний курорт Захар Беркут» Прибуття до Славського о 07:38. Зустріч туристів на залізничному вокзалі. Трансфер до готелю «Захар Беркут». Сніданок. Поселення. Відпочинок після дороги. Обід (у вартість не включено). Катання на лижах, сноубордах. Вечеря (у вартість не включено). На другому поверсі готелю є затишний фолк-ресторан «Захар Беркут» вміщує до 66 осіб. Кухня – українська та європейська, деякі страви з місцевим колоритом. Наприклад, банош зі шкварками та бринзою, жарке в горщику, вареники з чорницею, карпатська грибна юшка... Фірмові страви ресторану – м'ясні «Гуцульська сковорідка» та «Гаманець Захара Беркута», яблучний десерт «Високий верх» та ін. фірмові форель під винним соусом і коропа в сметані.
3 день 31 грудня	«Гірськолижний курорт Захар Беркут». Сніданок. Катання на лижах, сноубордах. Обід (у вартість не включено). Вільний час. Відпочинок. Вечеря. Увечері зустріч Нового Року у новорічна глінтвейн&барбекю вечірка надворі. Безліміт смаколиків з мангалу, глінтвейну та пуншу, святкових ласощів, а також святковий фейерверк не залишать нікого байдужими. музична програма DJ.
4 день 1 січня	«Сніг – Лижі – Гори – «Гірськолижний курорт Захар Беркут» Сніданок. Катання на лижах, сноубордах. Обід (у вартість не включено). Катання на лижах, сноубордах. Вільний час. Відпочинок. Вечеря (у вартість не включено).

Продовж. табл. 2.3.1

1	2
5 день 2 січня	«Гірськолижний курорт Захар Беркут». Сніданок. Виселення з готелю до 11:00. Речі можна залишити на рецепшні. Катання на лижах, сноубордах. Увечері трансфер на вокзал. Відправлення поїздом на Київ (квитки у вартість не включені).
6 день 3 січня	Прибуття до м. Київ

3.2. Калькуляція туру (табл. 2.3.5).

Таблиця 2.3.5

Калькуляція туру «Новрічний гірськолижний тур – Захар Беркут»

[складено автором]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн	Кількість	Формула	Загальна сума, грн
1	Трансфер (Славське-Волосянка-Славське)	200	-	-	200
2	Проживання, сніданок, (2-х містний номер економ класу) в готелі «Захар Беркут»	2800	3 номеру, 1 доба	$V_{пр} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання}$	8400
3	Новорічна вечеря	1000	1 особа	$V_{х} = \text{Ціна на одну особу} * \text{Кількість осіб}$	2000
4	Заробітна плата супроводжуючого гіда	50	4	$V_{з} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	200
5	Накладні витрати	-	10 %	$V_{н} = (п1 + п2 + п3 + п4) * 10\% / 100\%$	1080
6	Страхування туристів від нещасних випадків (спортивне медичне)	50 грн турист/день	група 2 особи	$V_{с} = \text{Вартість 1 доби} * \text{Кількість діб} * \text{кількість туристів}$	400
7	Прибуток	-	20 %	$\text{Ціна} = 20\%/100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6)$	2460
8	Загальна вартість туру	-	-	$V_{тз} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7$	14740
9	Ціна путівки на 1 особу	-	група 2 осіб	$\text{Цп} = V_{тз} / \text{Кількість осіб}$	6840

Отже, вартість 1 путівки складе 7370 грн.

До наведено у табл. 2.3.5 варто зазначити, що до вартості путівки не входить:

– квитки Київ – Славське – Київ;

- прокат лижного спорядження;
- абоненмент на траси.

Просування на ринку як самої турфірми, так і її туристичного продукту є найважливішим засобом маркетингу. Просування туристичного продукту – комплекс заходів, спрямованих на реалізацію туристичного продукту або туристичних послуг (реклама, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, організація ознайомлювальних подорожей, видання каталогів, буклетів, мап тощо).

Наразі серед для туристичних операторів Інтернет є найпоширенішим засобом просування тросування туристичних продуктів. Для цього використовують наступні елементи.

1. Сайт сьогодні є частиною брендингу підприємства. Важливо дотримуватися основних вимог щодо оформлення сайту з урахуванням технічних аспектів. Дає змогу здійснювати інтерактивний пошук турів в онлайн режимі; встановлювати обратний зв'язок з турагентами та клієнтами; переглядати пропозицій; використовується як інформаційний довідник.

2. Соціальні мережі. Використання тієї чи іншої соціальної мережі дозволяє відразу визначитися з цільовою аудиторією та дає швидку обратну реакцію на представлену інформацію. Також перевагами є можливість перегляду статистики активності отримувачів розсилки сторінки та активне спілкування з потенційними клієнтами за допомогою коментарів, тем та опитувань.

3. Інтернет-розсилка. За її допомогою можна щоденно інформувати турагентів та клієнтів про новини та актуальні пропозиції фірми з мінімальними витратами для туроператора.

4. Банерна реклама. Найбільш подібна до зовнішньої реклами. Виконує функції популяризації бренду, інформування та нагадування про існування на ринку.

5. Контекстна реклама. Із переваг контекстної реклами слід зазначити

швидкий запуск рекламної кампанії, залучення тільки зацікавлених відвідувачів, швидка конвертація відвідувачів у справжніх клієнтів, постійний приплив нових відвідувачів на сайт, прогнозованість та контрольованість рекламного бюджету з мінімальними ризиками, гнучкість управління оголошеннями [68].

Отже, сподіваємося, що запропонований тур може сприятти розвитку конкурентного середовища, диверсифікації ринку туристичних послуг та встановленню суб'єктами туристичної діяльності обґрунтовуваної цінової політики.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Гірськолижний туризм є видом активного туризму, який спрямований на гармонійний розвиток людини та зміцнення її здоров'я. Динамічні темпи зростання гірськолижного відпочинку та формування системи сучасних гірськолижних курортів призвели до створення цілої системи індустрії гірськолижного туризму, яка включає елементи таких видів туризму як лікувально-оздоровчого, рекреаційного та екологічного.

Для окремих регіонів України, зокрема для Львівської області, гірськолижний туризм може стати напрямком сталого розвитку, який позитивно впливає на економіку, розширює сферу зайнятості місцевих жителів, формує позитивний імідж території, в тому числі як території «зимової рекреації». Дослідивши розвиток туристичної індустрії Львівщини, можна стверджувати, що область має всі необхідні передумови для розвитку різних видів туризму, у тому числі гірськолижного. Використовуючи в повному обсязі свій туристично-рекреаційний потенціал, Львівщина може стати стратегічно важливим культурним, політичним та економічним регіоном України, який, водночас, є найбільшим туристично-відпочинковим та курортним регіоном Західної України.

Беручи до уваги сприятливі умови розвитку туризму, на Львівщині існує низка факторів, що стримують ефективний розвиток цього виду діяльності на сучасному етапі, вирішення яких можна досягти за допомогою інтенсивної розбудови туристичної інфраструктури, приділенню уваги якості та конкурентоспроможності гірськолижного туристичного продукту Львівщини на внутрішньому та світовому ринку, державно-приватного партнерству в сфері популяризації туристичного потенціалу регіону, підтримці розвитку внутрішнього туристичного продукту та продуктивній реалізації державної та регіональної політики в галузі туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич Н. О. Лижний спорт: навчально-методичний посібник / Н. О. Базилевич. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди», 2010 – 161 с.
2. Безпека туристів в Українських Карпатах. Поради рятувальників. – Ужгород, 2008. – 37 с.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
4. Брич В. Я. Організація туризму: підручник / В. Я. Брич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 448 с.
5. Булашев А. Я. Спортивный туризм: учебник / А. Я. Булашев. – Харьков: ХГАФК, 2009. – 115 с.
6. Булашев О. Я. Проблеми безпеки лижних спортивних походів / О. Я. Булашев // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт. – 2008. – Вип. 55. – Т. 2. – С. 95–100.
7. Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності: навч.-метод. посібник / М. Ващишин. – Львів: ПП Сорока Т. Б., 2014. – 168 с.
8. Волкова І. І. Розвиток спортивно-оздоровчого туризму в Україні / І. І. Волкова, Г. О. Кондакова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2014. – № 1144. – Вип. 3 (1). – С. 151-157.
9. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навч. посіб. / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 178 с.

10. Гамкало М. З. Розвиток гірськолижного туризму в Львівській області / М. З. Гамкало, Л. Кюріні-Поплавські // Географія та туризм. – 2018. – Вип. 43. – С. 83–93.
11. Гірські лижі // Турбізнес для професіоналів. – 2006. – № 15. – С. 6–72.
12. Гірськолижний курорт «Захар Беркут» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://karpatium.com.ua/blog/ogld-girskolyzhnyh-kurortiw-ukrajiny-2022-rik#girs%D1%8Ckolizhnii-kurort-%C2%ABzahar-berkut%C2%BB>
13. Гірськолижні курорти України. Довідник. – К.: Школяр, 2005. – 96 с.
14. Голод А. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування: монографія / А. Голод. – Львів: ЛДУФК, 2017. – 340 с.
15. Голуб Т. Стан та проблеми розвитку гірськолижного туризму / Т. Голуб, В. Капаціла, О. Мороз // Перспективи розвитку технологій оздоровчого харчування. Спортивний туризм та здоровий спосіб життя: матеріали студент. наук.-практ. конф. – Львів, 2008. – С. 63–66.
16. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій: навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 304 с.
17. Гулич О. І. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння / О. І. Гулич. – Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень, 2004. – 56 с.
18. Денисова Д. О. Територіальна організація мережі гірськолижних курортів України / Д. О. Денисова // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 18. – С. 115–120.
19. Державні будівельні норми України. ДБН В.2.2-13-2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди», затверджених наказом Держбуду України від 10.11.2003 № 184.
20. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навч. посіб. / О. Ю.

Дмитрук, Ю. В. Щур. – 2-ге вид., перероб та допов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 280 с.

21. Єпіфанова Ю. С. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посібник / Ю. С. Єпіфанова, Л. В. Новікова, О. А. Файєр; за ред. Л. В. Новікової. – Харків: ФОП Бровін О. В., 2014. – 238 с.

22. Жарська Н. Велотуризм як напрямок розвитку активного туризму / Н. Жарська, В. Будзин // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 травня 2018 року, м. Львів). – Львів, 2018. – С. 240–243.

23. Захар Беркут, с. Волосянка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://guide.karpaty.ua/uk/places/zachar-berkut>.

24. Інформаційний ресурс «Захід» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/pereplyunuti_bukovel_n1436291.

25. Капаціла В. І. Розвиток гірськолижного туризму у Західному регіоні України / В. І. Капаціла // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи : наук. моногр. / за заг. ред. М. Лук'янченка, В. Куриш [та ін.]. – Дрогобич, 2009. – С. 177–182.

26. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.

27. Клапчук О. Гірськолижний туризм у Львівській області : сучасний стан та перспективи розвитку / О. Клапчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : географія. – 2009. – № 1. – Вип. 25. – С. 122–129.

28. Кодекс цивільного захисту України: Кодекс України від № 5403-VI від 02.10.2012 р. 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

29. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. / Є. В. Козловський. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.

30. Колотуха О. В. Спортивний туризм та активна рекреація: географія,

систематизація, практика (словник-довідник) / О. В. Колотуха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/959>.

31. Косовський Р. Лижний туризм як форма рекреаційно-оздоровчої діяльності / Р. Косовський // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали II Регіон. наук.-практ. конф. – Львів: ЛДІФК, 2000. – С. 46–47.

32. Кудла Н. Є. Маркетинг туристичних послуг: навчальний посібник / Н. Є. Кудла. – К.: Знання, 2011. – 351 с.

33. Кузик С. П. Географія туризму : навчальний посібник / С. П. Кузик; МОНУ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Географічний ф-т. – К.: Знання, 2011. – 271 с.

34. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник / С.П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.

35. Курортні ресурси України / За ред. М. С. Лободи. – К.: ТАМЕД, 1999. – 344 с.

36. Луцький В. Я. Гірськолижні курорти як елемент туристичного комплексу Українських Карпат / В. Я. Луцький // Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія «Фізична культура». – Івано-Франківськ : Плай, 2011. – Вип. 13. – С. 91–98.

37. Мандюк Н. Л. Територіальна та функціональна структура гірськолижного туризму Карпатського регіону України / Н. Л. Мандюк // Вісник Львівського університету: Сер.: Географічна. – 2013. – Вип.43. – Ч. 1 . – С. 221–226.

38. Маринич О. М. Географічна енциклопедія України / О. М. Маринич. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1989-1993. – Т. 3.: П-Я. – 480 с.

39. Маринич О. М. Фізична географія України: підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – К.: Знання, 2005. – С. 395 – 432.

40. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч.посіб. / П. О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.

41. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
42. Михайленко Т. І. Проблеми и перспективи функціонування гірськолижних курортів Карпатського регіону / Т. І. Михайленко, М. А. Молочко, О. В. Вавулова // Географія та туризм. – 2015. – Вип. 33. – С. 110-122.
43. Мілл Р. К. Гірські курорти / Р. К. Мілл // Курорти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tourlib.net/books_ukr/resort.htm.
44. Найпопулярніші криті гірськолижні курорти світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://igotoworld.com/ua/article/17-04-2014-worlds-most-popular-ski-resorts.htm>.
45. Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.
46. Некрасов С. А. Проблеми та перспективи розвитку спортивного туризму в умовах незалежної України / С. А. Некрасов, І. С. Некрасов // Матеріали наук.-практ. конф.; наук.-теор. зб. Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Переяслав-Хмельницький, 2010. – С. 192-193.
47. Новикова В. І. Специфіка інфраструктури гірськолижних курортів / В. І. Новикова, О. С. Івко // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку» (м. Черкаси, 16-17 жовтня 2014 р.). – Черкаси: Брама-Україна, 2014. – С. 179–188.
48. Офіційний сайт «Відпочинковий комплекс «Чарівні озера» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.charivniozera.com.ua/.
49. Офіційний сайт «Гірськолижний курорт «Буковиця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukovytsia.com/>.
50. Офіційний сайт «Гірськолижний курорт Захар Беркут» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zaharberkut.net.

51. Офіційний сайт «Гірськолижний курорт Плай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.playkarpaty.com/.

52. Офіційний сайт «Гірськолижний курорт Славське» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.karpaty-slav.com/>.

53. Офіційний сайт «Гірськолижний центр на г. Погар» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slavskopogar.com.ua/.

54. Офіційний сайт «Гірсько-туристичного комплексу «Мигово» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migovo.com.ua>.

55. Офіційний сайт «Державна служба статистики України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

56. Офіційний сайт «Карпатський лежцетарський клуб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klk.com.ua/>

57. Патійчук В. Особливості розвитку гірськолижного туризму в Альпійському туристично-рекреаційному регіоні / В. Патійчук, В. Прокопчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – Вип. 9 (358). – С. 120–126.

58. План адаптації місцевих громад Яворівщини до наслідків зміни клімату в умовах території з високим природоохоронним статусом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://climateforumeast.org/uploads/files/CC_Adaptation_Plan_Roztochchya_ukr_FINAL.pdf.

59. Подгородецкий П. Д. Физико-географические факторы организации зимнего отдыха и спорта в горном Крыму / П. Д. Подгородецкий, Л. А. Багрова // Ученые записки ТНУ. – 2002. – Т. 15 (54). – № 2: География. – С. 75–85.

60. Популярні світові гірськолижні курорти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://infotour.in.ua/babkin10.htm>.

61. Про затвердження Правил безпеки з улаштування, безпечної експлуатації та утримання гірськолижних трас: Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України № 1281 від 07.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-12#Text>.

62. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

63. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.

64. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264 (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 546.

65. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

66. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – С. 241.

67. Рогова І. Критерії оцінювання гірськолижних послуг споживачем / І. Рогова, Р. Байцар // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2004. – С. 38–40.

68. Реклама в інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rekltime.info/uk/reklama-v-interneti.

69. Самойленко Р. К. Проблеми безпеки в гірськолижному туризмі / Р. К. Самойленко // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). – Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020. – С.280–281.

70. Соколов В. А. Спортивний туризм в Україні на сучасному етапі / В. А. Соколов, Ю. В. Штангей, І. В. Петрова // Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18–20 жовтня 2007 р., м. Київ). – К.: Вид-во «КІТЕП», 2007. – 268 с.

71. Спортивні види туризму: навч. посібник / уклад. Т. І. Лясота. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. – 181 с.

72. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

73. Тимошенко Л. О. Спортивний туризм : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 ч. / Л. О. Тимошенко, К. В. Лабарткава. – Львів: ЛДУФК, 2012. – Ч. 1. – 150 с.

74. Тимошенко Л. О. Спортивний туризм : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 ч. / Л. О. Тимошенко, К. В. Лабарткава. – Львів: ЛДУФК, 2014. – Ч. 2. – 176 с.

75. Тимошенко Л. Правила безпечного катання гірськолижників-туристів / Л. Тимошенко, К. Лабарткава // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Львів, 2010. – С. 325–328.

76. Троценко Л. Гірськолижний туризм як рекреаційно-оздоровча діяльність у сучасному середовищі / Л. Троценко // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Львів, 2012. – С. 316–318.

77. Федорів О. Я. Гірськолижний туризм в Україні. Путівник / О. Я. Федорів. – Київ, 2008. – С. 106–110.

78. Фокін С. П. Спортивний туризм: навч.-метод. посіб. / С. П. Фокін. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 140 с.

79. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

80. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 334 с.

81. Щербань І. М. Температурний режим Львівської області / І. М.

Щербань, О. В. Хала // Географія та туризм. – 2014. – Вип. 31. – С. 189–201.

82. Hamkalo M. Active tourism development in the Carpathian region. / M. Hamkalo, P. Romaniv, V. Rozhak // Archives of tourism, Hospitality and Sport Science. – 2017. – Vol. 1. – Lublin. – P. 41-54.

83. Quirini-Popławski Ł. Miejscowości turystyczne w dolinie Oporu w Beskidach Wschodnich do 1939 roku / Ł. Quirini-Popławski, M. Hamkało, M. Rutynskij, N. Kudła // Człowiek i jego działania. Spojrzenie geografa. Prace dedykowane Profesorowi Włodzimierzowi Kurkowi, IGiGP UJ, Kraków, 2017. – S. 255-272.